

**Sukupuolten
tasa-arvon
edistämisen
strategia ja
toimintaohjelma
Suomen
kehitysmaa-
politiikassa
2003-2007**

ULKOASIAINMINISTERIÖ

SISÄLTÖ

Saatesanat	3
Johdanto	4
Osa I	
Sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia	6
1. Kansainväliset ja suomalaiset oikeudelliset ja poliittiset sitoumukset	6
CEDAW-sopimus, Pekingin toimintaohjelma ja YK:n vuosituhatjulistus	6
Suomen tasa-arvolaki edellyttää aktiivista sukupuolten tasa-arvon edistämistä	7
Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi kehityskaupoliittikan päätavoitteista	7
Tähänastinen työ: edistystä ja haasteita	8
Kehityksmaissa edistystä	8
Gender vai naiset?	8
Valtavaristaaminen vaatii lisää resursseja	8
Sitoumusten haihtuminen - 'policy evaporation'	8
2. Strategian tavoite, toimintatavat ja yleisperiaatteet	10
Tavoite	10
Toimintatavat tavoitteen saavuttamiseksi:	10
Yleiset periaatteet	10
3. Sukupuoli ja Suomen kehityskaupoliittikan päätavoitteet	13
Köyhyyden vähentäminen	13
Sukupuoli ja köyhyyden ulottuvuudet	13
Sukupuolten tasa-arvon edistäminen vähentää köyhyyttä	14
Ympäristöuhkien torjuminen	14
Tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen	15
Maailmanlaajuisen turvallisuuden lisääminen	17
Taloudellisen vuorovaikutuksen lisääminen	17
Osa II	
Sukupuolten tasa-arvon edistämisen toimintaohjelma	20
4. Suomen toimintojen ja menetelmien kehittäminen: kehityskaupoliittikan instrumentit sukupuolten tasa-arvon edistäminen	20
Kahdensivlinen yhteistyö	20
Poliittinen vuoropuhelu	20
Käytännön tarpeista strategiaan tarpeisiin	25
Yhteistyöneuvottelut	26
Ohjelmayhteistyö (mm. PRSPs ja SWAPs)	27
Hankeyhteistyö	28
Paikallisen yhteistyön määräraha (PYM)	32
Monenkeskinen yhteistyö	32
Monenkeskinen poliittinen vuoropuhelu	32
Vaikuttaminen YK-järjestöjen ja kansainvälisten kehityskaupoliittikan rahoituslaitosten ja ympäristörahoitosten politiikkaan	32
EU:n kehityskaupoliittikan suhteet	33
Humanitaarinen apu	34
Kansalaisjärjestöyhteistyö	35
Korkotuki ja taloudellinen, teollinen ja teknologinen yhteistyö	37
Tiedotustoiminta	37
Henkilöapu ja kansainvälinen rekrytointi	38
5. Eri tahojen tehtävät ja vastuu	40
Johto	40
Virkamiehet	41
Edustustojen virkamiehet	41
Neuvonantajajat	42
Konsultit ja muut tukipalveluiden tuottajat	42
6. Vaadittava osaaminen ja osaamisen kehittäminen	43
Vaadittava osaaminen ja kehittämistarpeet	43
Sukupuolten tasa-arvon edistämisen henkilöresurssit	44
7. Seuranta ja arviointi	46
Lähteet	47

OPAS KÄYTTÄJÄLLE

Jokaiselle jotakin

Oletko maavastuuvirkamies ja valmistautumassa yhteistyöneuvotteluihin? Katso sivu 26, Yhteistyöneuvottelut.

Oletko menossa Suomen edustajana monenkeskisen järjestön johtokunnan kokoukseen? Katso sivu 32, Monenkeskinen yhteistyö.

Oletko tiedottaja, joka haluaisi edistää työnsä kautta tasa-arvoa? Katso sivu 37, Tiedotustoiminta.

Tämä julkaisu sisältää kaksi osaa. Osa I (s.1-19) kattaa strategian ja osa II toimintaohjelman sukupuolten tasa-arvon ja naisten aseman edistämiseksi. Osa I kuuluu kaikkien kehityskaupoliittikan kanssa työskentelevien perustaustatietoihin. Osa II sisältää samojen henkilöiden jokapäiväiseen työhön liittyviä toimenpiteitä ja on tarkoitettu aktiivisesti käytettäväksi ohjenuoraksi.

Hyvä kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyön tekijä

Suurin osa maailman köyhistä on naisia ja tyttöjä. Monilta naisilta puuttuvat edelleen keinot vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin valintoihin. Kehitysmaiden naiset tuottavat monesti suuren osan perheidensä elannosta ja ovat ensisijaisessa vastuussa perheen ravitsemisesta ja vesihuollosta. Usein koko perheen terveys ja työkyky on tätä kautta naisten käsissä. Silti naisilla ei aina ole vaikutusvaltaa perheen taloutta koskeviin valintoihin. Myös naisten yhteiskunnalliset voimavarat jäävät vajaa-käyttöisiksi ja talouskasvu kärsii.

Monissa kehitysmaissa naisilta puuttuu edelleen tasavertainen laillinen oikeus esimerkiksi perintöön tai avio-osuuteen erottilanteessa. Nainen joutuu siksi useasti tyytymään siihen, että hänen ja hänen lastensa asuttama talo tai hänen viljelemänsä peltotilkku viedään häneltä omistuksineen ja tuottoineen elämäntilanteen muuttuessa. Syrjivimmissä järjestelmissä naista ei kohdella itsenäisenä taloudellisenä toimijana ollenkaan, vaan pelkän palkkatilinkin avaamiseen vaaditaan perheen miespuolisen "pään" suostumus. Naisen kansainvälisesti tunnustettu oikeus päättää muun muassa lasten hankinnasta ei edelleenkään pääsääntöisesti toteudu. Tytöiltä saatetaan evätä oikeus tehdä avioitumista koskevat valintansa itse eikä oikeus tasa-arvoiseen kolutukseenkaan aina toteudu. Taloudellinen ja perheoikeudellinen riippuvuus altistaa naiset perheessä tai yhteisössä tapahtuvalle väkivallalle.

Naisten aseman parantamisessa on kyse kaikille kuuluvista ihmisoikeuksista. Naisten ja tyttöjen aseman parantaminen on myös yksi tehokkaimmista tavoista poistaa köyhyyttä ja edistää taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitystä.

Kehitysmaapolitiikalla voidaan edistää naisten ja tyttöjen taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia ja oikeutta osallistua. Myös poliittisella vuoropuhelulla ja kansainvälisen oikeuden syrjintänormeilla on oma roolinsa. Maailmantalouden globalisoituminen muuttaa myös kehitysmaatalouksien rakenteita. Tällaisilla muutoksilla on aina myös sosiaalinen ulottuvuutensa ja esimerkiksi naisista voi tulla uusien mahdollisuuksien hyödynsajia, mutta yhtä lailla he voivat joutua myös kärsimään muutoksista.

Tärkeintä on, että osaamme kohdentaa osan kehitysyhteistyöstämme erityisesti sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseen ja suunnitella muunkin kehitysyhteistyön ja koko kehitysmaapolitiikan niin, että sen vaikutus naisten ja tyttöjen asemaan tiedostetaan ja hyödynnetään mahdollisimman hyvin. Siksi tasa-arvoasioiden valtavirtaistaminen on tärkeää koko ulkoministeriön toiminnassa. Valtavirtaistaminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, vaan väline naisten ja tyttöjen aseman kohentamiseen. Siksi se ei myöskään korvaa erityisesti naisille ja tytöille kohdennettuja ohjelmia.

Itse näen tasa-arvo strategian ja toimintaohjelman prosessina, jonka kautta kaiken kehitysmaiden eteen tehdyn työn laatu ja vaikuttavuus paranevat, naisten ja tyttöjen hyväksi. Toimintaohjelma sisältää konkreettisia tavoitteita, toimenpiteitä ja aikatauluja ulkoasiainhallinnon eri tahoille ja kehitysyhteistyön toteuttamisorganisaatioille. Toivon, että strategia kuluu osavissa käsissä.

Minnaanne Siimes

Ministeri Suvi-Anne Siimes

Johdanto

Why is it that challenging gender inequalities is seen as tampering with traditions of culture, and thus taboo, while challenging inequalities in terms of wealth and class is not?

- Mehta (1991)

Naisten asemaa on viime vuosikymmenten aikana parannettu monin tavoin. Naiset ja miehet eivät ole kuitenkaan missään maailman maassa tasa-arvoisia. Sukupuolten epätasa-arvo ilmenee jokaisella elämänalueella. Naisilla on esimerkiksi miehiä vähäisemmät mahdollisuudet osallistua poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon, päästä osallisiksi resursseista tai saada laadukasta koulutusta. Huomattavaa myönteistä kehitystä on kuitenkin saavutettu viime vuosikymmeninä niin kansainvälisellä, alueellisella kuin kansallisella tasolla. Tärkeä viesti onkin, että sukupuolten välinen tasa-arvo on saavutettavissa.

YK:lla ja sen kansainvälisillä naisten asemaa käsitelleillä konferensseilla on ollut tärkeä rooli maailman maiden yhteisesti sopimien tavoitteiden luomisessa ja poliittisen sitoutumisen aikaansaamisessa. Tänä päivänä kaikki maailman maat ovat sitoutuneet sukupuolten tasa-arvon ja naisten aseman edistämiseen. Kansallisella tasolla tähän mennessä aikaansaatua edistys on vaatinut poliittista tahtoa, voimavarojen kohdentamista epätasa-arvon poistamiseksi, lainmuutoksia sekä niiden toimeenpanoa ja seurantaa. Kansallisten, paikallisten ja kansainvälisten nais- ja kansalaisjärjestöjen rooli on ollut erittäin merkittävä. Ympäri maailman ne ovat vaatineet ja kannustaneet hallituksia toimiin ja tehneet konkreettista työtä naisten aseman edistämiseksi. Saavutusten ylläpitäminen ja vahvistaminen vaatii jatkuvia toimenpiteitä ja tukea, sillä saavutetussa edistyksessä voi tapahtua myös taantumusta.

Naisten ja tyttöjen oikeuksien sekä sukupuolten tasa-arvon edistäminen on nostettu keskeiseen rooliin Suomen kehitysmaapolitiikassa. Tähän on kaksi syytä:

1. Sukupuolten tasa-arvo on yksi Suomen kehitysmaapolitiikan päätavoitteista. Naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen on myös yksi Suomen ihmisoikeuspolitiikan prioriteeteista ja kaikkien hallitusten kesken sovittu tavoite.
2. Naisten ja miesten tasa-arvoisemmat suhteet ovat kestävä, ihmiskeskeisen kehityksen edellytys. Naisten oikeuk-

sien ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistyminen on välttämätöntä köyhyyden vähentämiseksi ja demokraattisen kehityksen aikaansaamiseksi.

Ihmisten lisääntynyt hyvinvointi on kehityksen keskeinen päämäärä. Tämä voi tuntua itsestäänselvyydeltä, mutta edelleen 'ihmiset' jäävät usein sivurooliin kehittämistavoitteita mietittäessä. Niin naisten kuin miesten, tyttöjen ja poikien kuin yleensä erilaisten ihmisten jatkuvasti muuttuvien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen roolien ymmärtäminen luo pohjan kestäväälle kehitykselle.

Sukupuolten tasa-arvo yhtenä Suomen kehitysmaapolitiikan tavoitteista ilmentää Suomen pitkää traditiota tasa-arvon edistäjänä. Hallitus on sitoutunut edistämään sukupuolten tasa-arvoa valtavirtaistamalla sen kaikkeen kehitysmaapolitiikan toimintaan. Myös Suomen kaikki yhteistyömaat ovat sitoutuneet sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Suomen kehitysyhteistyöhön liittyvän toiminnan lähtökohtana on kumppanuus ja kehitysmaiden vastuu omasta kehityksestään, myös sukupuolten tasa-arvon edistämisestä.

Tämän strategian ja toimintaohjelman tarkoituksena on kehitysmaapolitiikan eri osa-alueiden toimintojen kehittäminen niin, että niiden avulla pystytään paremmin toteuttamaan niin kansainvälisiä kuin yhteistyömaiden ja Suomen hallituksen asettamia tasa-arvotavoitteita. Strategiassa ja toimintaohjelmassa määritellään Suomen kehitysmaapolitiikalle tavoitteet, yleiset periaatteet ja toimenpiteet, joiden avulla Suomi pystyy lisäämään vuosina 2003-2007 oleellisesti vaikuttavuuttaan sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistämiseksi.

Strategian ja toimintaohjelman valmistelu on ollut laaja prosessi, johon ovat yksikkökeskustelujen muodossa osallistuneet useimmat kehitysyhteistyöosaston ja aluelinjoiden yksiköt sekä kommentoinnin muodossa muut ulkoasiainministeriön osastot. Tämän lisäksi ohjelmaa ovat kommentoineet useat muut tahot kuten Tasa-arvoasioiden neuvottelukunta, Kehitysmaasuhteiden neuvottelukunta, Tasa-arvotoimisto, KEPA ja muut kansalaisjärjestöt. Laajapohjainen valmistelu on tarjonnut osaltaan mahdollisuuksia ajatusten vaihtoon.

Myös toimintaohjelman toteuttaminen on kaikkien Suomen kehitysmaapolitiikkaa toteuttavien tahojen ja ihmisten yhteinen ponnistus ja oppimisprosessi.

Sukupuolten asemassa on eroja

- Enemmistö maailman 1,2 miljardista köyhimmästä ihmisestä on naisia ja tyttöjä.
- Naisten osuus maailman kansanedustajista sekä teollisuuden ja hallinnon johtoasemissa olevista henkilöistä on 14%, miesten osuus 86 %.
- Naisten tekemästä työstä vain 30% on palkkatyötä. Naisia on 25 % palkkatyöntekijöistä, miehiä 75%. Naiset tekevät kuitenkin yli puolet maailman yhteenlasketuista työtunneista.
- Virallisilla työmarkkinoilla naisten tulot ovat teollisuusmaissa 77% miesten tuloista, kehitysmaissa 73%.
- Epävirallisen sektorin työntekijöistä jopa 80% on naisia. He jäävät ilman useimpia oikeus- ja sosiaalipalveluja, eikä heidän työpanoksensa näy missään tilastoissa
- Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa pääosa Suomen pitkäaikaisista yhteistyömaista sijaitsee, naiset vastaavat arviolta jopa 80%:sta ruoan tuotannosta, mutta omistavat vain noin 1 % maasta.
- Maailman lukutaidottomista 60 % on naisia, 40 % miehiä.
- Joka vuosi yli puoli miljoonaa naista kuolee raskauden tai synnytyksen aikaisiin komplikaatioihin, joista useimmat olisi helposti estettävissä.
- Naiset ja tytöt joutuvat miehiä ja poikia enemmän seksuaalisen väkivallan ja pahoinpitelyjen uhreiksi. Arviolta joka kolmas nainen maailmassa kärsii parisuhdeväkivallasta.

1. Kansainväliset ja suomalaiset oikeudelliset ja poliittiset sitoumukset

CEDAW-sopimus, Pekingin toimintaohjelma ja YK:n Vuosituhattulistus

Naisten oikeuksien edistämisen keskeisin hallituksia sitova sopimus on vuonna 1979 solmittu YK:n Kaikkinaisen naiseen kohdistuvan syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*). Vuonna 2002 sen oli ratifioinut 170 maata, Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1986. YK valvoo sopimuksen toteutumista määräaikaisraporteilla, joita kukin sopimuksen ratifioinut valtio on velvollinen toimittamaan YK:lle.

Suomen pitkäaikaiset yhteistyömaat sitoutuneet poistamaan kaiken naisten syrjinnän

Kaikki Suomen pitkäaikaiset kehitysyhteistyön yhteistyömaat ovat ratifioineet YK:n Kaikkinaisen naiseen kohdistuvan syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen, niin kutsutun CEDAW-sopimuksen:

Egypti	1981	Sambia	1985
Etiopia	1981	Tansania	1986
Nicaragua	1981	Nepal	1991
Peru	1982	Namibia	1992
Vietnam	1982	Mosambik	1997
Kenia	1984		

Toinen keskeinen hallitusten välinen asiakirja on YK:n neljännessä naisten maailmankonferenssissa Pekingissä vuonna 1995 hyväksytty naisten aseman parantamisen julistus ja toimintaohjelma. Pekingin toimintaohjelma (*Beijing Platform for Action*) sisältää tavoitteita ja toimenpiteitä kahdeltatoista strategiselta elämäalueelta maailman naisten ja tyttöjen aseman ja vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Toimintaohjelmaan ovat sitoutuneet kaikki YK:n jäsenvaltiot eli myös kaikki Suomen kehitysaapoliitiikan yhteistyömaat. Valtioiden lisäksi ohjelma koskee kansainvälisiä järjestöjä ja kansalaisjärjestöjä.

Pekingin naisten maailmankonferenssissa vuonna 1995 esille nousseet ongelma-alueet:

1. Naisten lisääntyvä ja luonteeltaan jatkuva köyhyys
2. Epätasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet ja naisten riittämätön koulutus
3. Epätasa-arvoiset mahdollisuudet päästä osalliseksi terveydenhuoltopalveluista
4. Naisiin kohdistuva väkivalta
5. Aseellisten ja muiden konfliktien vaikutus naisten elämään
6. Epätasa-arvoiset talousrakenteet, mahdollisuudet ja resurssien käyttöoikeudet
7. Epätasa-arvoinen vallanjako ja päätöksentekomahdollisuudet kaikilla tasoilla
8. Naisten aseman edistämiseksi perustettujen mekanismien riittämättömyys kaikilla tasoilla
9. Naisten ihmisoikeuksien kunnioittamisen, edistämisen ja turvaamisen laiminlyöminen
10. Naisia koskevat stereotypit mediassa sekä sukupuolten eriarvoiset mahdollisuudet ja oikeudet käyttää viestintäjärjestelmiä ja hyötyä niistä
11. Sukupuolten eriarvoisuus luonnonvarojen hallinnassa ja ympäristönsuojelussa
12. Tyttöjen syrjintä ja heidän oikeuksiensa loukkaaminen

YK:n Pekingin konferenssin seurantakokouksessa (Peking +5) vuonna 2000 hyväksyttiin poliittinen julistus ja asiakirja jatko-toimista, joihin hallitukset sitoutuivat Pekingin toimintaohjelman toimeenpanon tehostamiseksi. Ne sitoutuivat lisäksi uusiin toimenpiteisiin seuraavan viiden vuoden aikana uudenlaisten haasteiden, kuten nais- ja lapsikaupan sekä Hiv/aidsin erityisesti naiseen kohdistuvien vaikutusten osalta. Myös kansallisten tasa-arvo-ohjelmien toteutukseen kohdistetut riittämättömät resurssit nostettiin esiin ja sovittiin rahoituksen lisäämisestä.

Myös Kairon väestö- ja kehityskonferenssin (1994) toimintaohjelma (*Programme of Action of the International Conference on Population and Development - ICPD*), jossa valtiot sitoutuivat edistämään jokaisen ihmisen oikeutta päättää omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan, on naisten oikeuksien eteenpäin menon kannalta oleellisen tärkeä.

Yhdistyneiden kansakuntien Vuosituhattajulistus (*Millennium Declaration*) hyväksyttiin YK:n 55. yleiskokouksessa syyskuussa 2000. Julistus on valtioiden välinen kokonaisvaltainen poliittinen sitoumus, jossa valtioiden johtajat sitoutuvat toimiin rauhan, kehityksen, ympäristön suojelun ja ihmisoikeuksien takaamiseksi. Julistus sisältää myös konkreettisia kehitystavoitteita, joiden saavuttamiseen pyritään vuoteen 2015 mennessä.

Vuosituhatjulistuksessa määriteltiin kahdeksan kehitystavoitetta:

1. Äärimmäisen köyhyyden ja nälän poistaminen
2. Peruskoulutuksen ulottaminen kaikille
3. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen
4. Lapsikuolleisuuden vähentäminen
5. Odottavien äitien terveyden parantaminen
6. HIV/Aidsin, malarian sekä muiden tautien vastainen taistelu
7. Ympäristön kestävä kehityksen takaaminen
8. Globaali kumppanuus kehityspyrkimyksissä

Tavoitteen kolme 'Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen' saavuttamisen mittareiksi on YK:n jäsenmaiden kesken sovittu seuraavat indikaattorit:

- tyttöjen osuus poikiin verrattuna ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen koulutuksessa
- lukutaitoisten 15-24 -vuotiaiden naisten osuus lukutaitoihin miehiin verrattuna
- naisten osuus palkkatyöntekijöistä maataloustyön ulkopuolella
- naisten osuus kansanedustajista

Vuosituhat-julistuksen lähtökohta on taata kaikille yksilöille tai kansakunnille mahdollisuus kehitykseen. Julistuksessa todetaan, että miesten ja naisten yhtäläisten oikeuksien ja mahdollisuuksien turvaaminen sekä naisten aseman parantaminen ovat edellytyksiä kestävä kehityksen saavuttamiselle ja taistelulle köyhyyttä, nälkää, koulutuksen puutetta ja sairauksia vastaan. Kaikki Vuosituhattajulistuksen tavoitteet liittyvät toisiinsa. Ilman naisten ja tyttöjen aseman edistymistä muut Vuosituhattajulistuksen tavoitteet eivät voi toteutua.

Vuosituhatjulistuksen tavoitteiden toimeenpano edellyttää myös Suomelta nykyisen työn arviointia ja tarpeen vaatiessa muokkaamista yhteisesti sovittujen päämäärien mukaisesti. Suomen vaikuttavuuden lisääminen sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tukee julistuksen kaikkien tavoitteiden saavuttamista.

YK:n sopimusten, julistusten ja toimintaohjelmien lisäksi Suomea sitovat jäsenmaana myös EU:n ja OECD:n kehitysapukomitean DACin kehitysyhteistyötä ja sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevat tavoitteet ja ohjeet.

Suomen tasa-arvolaki edellyttää aktiivista sukupuolten tasa-arvon edistämistä

Tasa-arvolakiin sisältyy viranomaisten velvollisuus edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumisen. Suomen hallitus on sitoutunut edistämään tasa-arvon valtavirtaistamista kaikessa toiminnassa. Valtavirtaistamisen tarkoituksena on luoda poliittinen ja hallinnollinen toimintatapa, jossa tasa-arvon edistämisperiaatteet johtavat käytännön toimiin. Tasa-arvolaki sitoo hallinnon eri aloja, myös ulkoasiainministeriön toimialoja.

Valtavirtaistaminen ei korvaa erillistä ja erikoistunutta tasa-arvopolitiikkaa eikä erillistä tasa-arvo-organisaatiota. Valtavirtaistaminen ei myöskään tee tarpeettomiksi erityisesti naisiin kohdistuvia hankkeita. Yhtäläillä ainoastaan miehiin kohdistetut toiminnot saattavat ovat välttämättömiä, mikäli ne edistävät tasa-arvoa.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi kehitysmaapolitiikan päätavoitteista

Kehitysmaapolitiikka on olennainen osa Suomen kansainvälisten suhteiden kokonaisuutta. Valtioneuvosto teki 22.2.2001 uuden periaatepäätöksen Suomen kehitysmaapolitiikan tavoitteiden toiminnallistamisesta. Tuorein periaatepäätös perustuu vuosina 1996 ja 1998 sovittuihin kehitysyhteistyön ja kehitysmaapolitiikan tavoitteisiin. Sekä vuoden 1996 kehitysyhteistyön periaatepäätöksessä että vuoden 1998 Suomen kehitysmaapolitiikan linjauksessa korostetaan kehitysyhteistyön asemaa ulkopoliittikan tärkeänä osana. Periaatepäätöksen mukaisesti Suomen kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyön päätavoitteet ovat:

- köyhyyden vähentäminen
- ympäristöuhkien torjuminen
- tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen
- maailmanlaajuisen turvallisuuden lisääminen
- taloudellisen vuorovaikutuksen lisääminen

Tämän lisäksi pitkäaikaisista yhteistyömaista todetaan:

"Pitkäaikaisissa yhteistyömaissa yhteistyön tärkeimpänä tavoitteena on köyhyyden vähentäminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi sukupuolten välisen tasa-arvon edistämällä tulee olla keskeinen asema kaikessa yhteistyössä."

Kehitysmaapolitiikan tavoitteiden toiminnallistamisen asiakirja 22.2.2001

Kädessä oleva strategia ja toimintaohjelma koskee kaikkia kehityksipolitiikan osa-alueita. Määrällisesti suurin osa konkreettisista toimenpiteistä liittyy kuitenkin kehitysyhteistyöhön. Tämä johtuu siitä, että Suomella on kenties eniten suoria vaikutusmahdollisuuksia tätä kautta sekä runsaasti olemassa olevaa tietoa siitä, miten kehitysyhteistyön kautta voidaan toimia naisten aseman parantamiseksi. Esimerkiksi kaupankäynnin ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen yhteyksistä on vähemmän tietoa ja kokemusta. Yksi tämän strategian tehtävä onkin edesauttaa jatkoselvitysten tekemistä.

Tähänastinen työ: edistystä ja haasteita

Kehityksimaissa edistystä

Maailman maissa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana paljon edistystä sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseksi. Yhtenäinen sarja naisten aseman edistämiseen pyrkineitä YK-konferensseja (Meksiko City 1975, Kööpenhamina 1980, Nairobi 1985 ja Peking 1995) on osaltaan vaikuttanut siihen, että YK:n jäsenmaiden hallitukset ovat ryhtyneet toimenpiteisiin tasa-arvon edistämiseksi omista maistaan. Kehityksipolitiikan kannalta keskeistä on tietää, että lähes jokaisessa maailman maassa - siten myös Suomen kehityksipolitiikan yhteistyömaissa - on erityisesti Pekingin vuoden 1995 konferenssin jälkeen perustettu vastuuviranomistaho sekä luotu kansallinen suunnitelma tasa-arvon edistämiseksi. Nämä viranomistahot toimivat kuitenkin usein varsin vähäisin resurssein.

Myös naisjärjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden määrä on lisääntynyt nopeasti nimenomaan kehityksimaissa. Järjestöt ovat tehneet runsaasti työtä ja verkottuneet naisten aseman edistämiseksi elämän eri saroilla.

Gender vai naiset?

Vielä kymmenisen vuotta sitten kansainvälisessä yhteistyössä puhuttiin naisista ja naisten aseman edistämisestä, ei juurikaan miehistä. 1990-luvun aikana otettiin laajasti käyttöön käsite 'gender'. Sosiaalinen sukupuoli (gender) viittaa sukupuolesta johtuviin tapoihin, rooleihin ja asemaan. Jokaisessa yhteisössä miehiin ja naisiin (tyttöihin ja poikiin) kohdistuu erilaisia odotuksia, velvollisuuksia, normeja ja asenteita riippuen siitä, olemmeko miehiä vai naisia.

Gender-käsite otettiin kansainvälisessä yhteistyössä laajasti käyttöön ennen kaikkea siksi, että sukupuolten erilaisia rooleja ja eriarvoista asemaa ymmärtämällä voitaisiin edistää paremmin naisten asemaa, joka kaikilla elämäntilanteilla oli miehiä heikompi. Huomattiin, että mikäli huomio kiinnitettäisiin vain naisiin, ei voitaisi saada aikaan kovinkaan suuria muutoksia. Tuli siis ymmärtää kummankin sukupuolen - myös miesten - asema ja tilanne.

Maailman hallitukset sitoutuivat edistämään kaikessa työssään sukupuolten tasa-arvoa valtavirtaistamalla tämä tavoite kaiken toimintaan. 'Valtavirtaistaminen' on siis keino, ei tavoite. Kehitysyhteistyön hankesuunnittelussa on kuitenkin joskus ajateltu erheellisesti, että 'sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen' on tavoite sinällään. Hankesuunnitelmiin on tällöin kirjattu esimerkiksi näin: "sukupuoli valtavirtaistetaan koko hankkeeseen". Silti koko muusta suunnitelmasta ei olekaan välttämättä löytynyt mitään viittauksia sen enempää naisiin kuin miehiin tai heidän asemaansa yhteisössä, eikä suunnitelmia esim. naisten osallistumisen lisäämiseksi tai oikeuksien parantamiseksi. 'Valtavirtaistamisen' väärinymmärtäminen onkin joskus johtanut siihen, että hankkeilla ei ole pyritty aktiivisesti naisten aseman edistämiseen tai sukupuolten välisten rakenteellisen epätasa-arvoisuuksien poistamiseen. Esimerkiksi kehityksimaissa toimivien naisjärjestöjen edustajat ovatkin joskus pelänneet, että valtavirtaistamisen myötä "naiset unohdetaan jälleen".

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on kansainvälisesti sovittu ja hyväksi havaittu keino naisten aseman edistämiseksi, mutta sen sisäistäminen edellyttää runsaasti koulutusta. Hallitukset ovat sopineet, että valtavirtaistamisen lisäksi jatketaan erityisiä naisten asemaan kohdistuvia toimenpiteitä. Tällaiset toimenpiteet voivat kohdistua tarpeen mukaan niin naisiin ja tyttöihin kuin miehiin ja poikiinkin.

'Gender' -käsite on yksi tärkeä apuväline yhteiskuntien ja yhteisöjen rakenteiden sekä miesten ja naisten roolien ymmärtämiseksi. Myös muut ihmisen ominaisuudet kuten ikä, etnisyys, luokka, seksuaalisuus, vammaisuus, kasti jne. ovat oleellisia.

Valtavirtaistaminen vaatii lisää resursseja

Yksi opetus Pekingin konferenssin jälkeiseltä ajalta on, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen vaatii enemmän, ei suinkaan vähemmän, henkilö- ja rahallisia resursseja. Joskus organisaatioissa tai eri maiden viranomistahoissa on leikattu tasa-arvon edistämiseen tarkoitettuja resursseja sillä perusteella, että valtavirtaistamisessa ei enää tarvita erityisiä tasa-arvon osajia. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että asia on juuri päinvastoin. Mikäli erityisiä henkilöresursseja ei ole, voi valtavirtaistaminen muuttua katoamiseksi ('from mainstreaming to disappearing').

Sitoumusten haihtuminen - 'policy evaporation'

Puhuttaessa sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvien sitoumusten käytännön toimeenpanosta, kansainvälisissä organisaatioissa on jo hyvän aikaa käytetty termiä 'policy evaporation'. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista avunantajamaiden työhön koskevat evaluoinnit ovat kerta toisensa jälkeen osoittaneet, että vahvat poliittiset sitoumukset ovat ikään

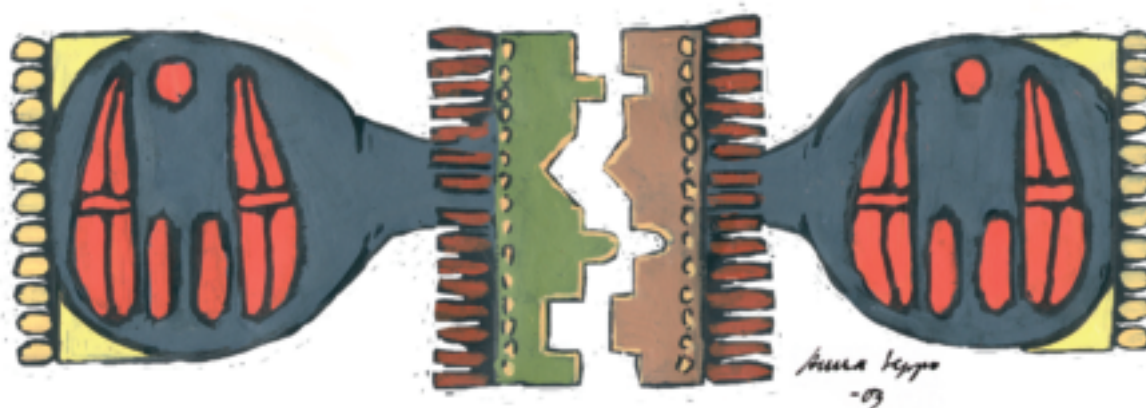
kuin 'haihtuneet' eli jääneet jonnekin matkan varrelle suunnitelu- ja toimeenpanoprosesseissa. Näissä evaluoinneissa on havaittu mm. seuraavaa:

- hallitusten korkean tason sitoumukset eivät heijastu sektori-kohtaisiin linjauksiin
- valtavirtaistamisen käsitettä ei ole vielä ymmärretty riittävän hyvin
- 'naiset' on joskus edelleen nähty sektorina, minkä vuoksi muiden sektorien sisällä ei ole työskennelty systemaattisesti sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseksi
- sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tarkoittaa hankkeissa edelleen usein pientä ja erillistä naisten komponenttia
- sukupuolten tasa-arvon edistäminen ei ole ollut systemaattisesti mukana konsulttien tai oman henkilöstön työnkuvauksissa (Terms of Reference)
- tietoisuus sukupuolten eriarvoisesta asemasta ei välttämättä siirry käytännön tekoihin, myös tietoisuudessa on havaittu yllättäviä puutteita.

Kaikilla avunantajamailla parantamisen varaa

OECD:n kehitysapukomitea DAC (Development Assistance Committee) arvioi vuonna 2000 kehitysyhteistyön avunantajamaiden onnistumista sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa. Kaikissa avunantajamaissa oli tapahtunut edistystä Pekingin 1995 naisten maailmankonferenssin jälkeen, mutta myös haasteita riitti vielä kaikilla. Tehdyn arvioinnin mukaan avunantajamaiden (ja organisaatioiden) keskeisimmät haasteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ovat:

- Keski- ja ylimmän johdon myönteisten asenteiden ja näkyvän sitoutumisen edistäminen
- Riittävien henkilöresurssien varmistaminen tasa-arvon edistämiseksi
- Käyttökelpoisten työkalujen kehittäminen ja olemassa olevien työkalujen aktiivisempi käyttö
- Tasa-arvon edistämisen painottaminen toimenpiteitä koskevassa vuoropuhelussa
- Tasa-arvon edistymisen systemaattinen seuranta ja siitä raportointi
- Määrällisten ja laadullisten mittareiden kehittäminen tasa-arvon edistymisen näkökulmasta eri sektoreilla (esim. köyhyyden vähentäminen, hyvä hallinto)
- Riittävien määrärahojen osoittaminen tasa-arvotyöhön ml. koulutukseen
- Tasa-arvoasiantuntijoiden työn painopisteen siirtäminen yhteistyömaiden maatasoon vuoropuheluun ja ohjelmayhteistyöhön

2. Strategian tavoite, toimintatavat ja yleisperiaatteet

Tavoite

Tämän strategian ja toimintaohjelman tavoitteena on, että Suomen kehityskaupoliittikan vaikuttavuus sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien suhteen nousee olennaisesti vuoteen 2007 mennessä.

Toimintatavat tavoitteen saavuttamiseksi

1) Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistaminen Suomen kehityskaupoliittikan kaikkiin prosesseihin, menetelmiin ja toimintoihin. Tämä edellyttää:

- Kehityskaupoliittikan instrumenttien, prosessien ja menetelmien kehittämistä (luku 4)
- Henkilöstön vastuun määrittelyä (luku 5)
- Henkilöstön osaamisen kehittämistä kantamaan jokaiselle määriteltä vastuu (luku 6)

2) Toiminnan suuntaaminen sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksia edistäviin kohteisiin.

3) Yhteistyömaiden ja niiden kansalaisryhmien sekä monenkeskisten yhteistyöjärjestöjen olemassa olevien tasa-arvopäämäärien ja -strategioiden toimeenpanon tukeminen

Mitä on sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen valtavirtaistaminen?

- Valtavirtaistaminen on keino, jonka avulla pyritään edesauttamaan sukupuolten välisen tasa-arvon päämäärän saavuttamista.
- Kaikki maat hyväksyivät valtavirtaistamisen tasa-arvon edistämisen strategiaksi Pekingin toimintaohjelmassa vuonna 1995.

Miten se tehdään?

- Huomioidaan sekä miesten että naisten mielipiteet, kokemukset ja tarpeet kaikissa prosesseissa ja toiminnoissa.
- Varmistetaan, että kumpikin sukupuoli hyötyy tasapuolisesti eri yhteiskunta-alojen toiminnan tuloksista.
- Tämä edellyttää sukupuolietoisuuden lisäämistä, juridisia ja hallinnollisia muutoksia sekä toimenpiteitä, henkilöresursseja ja rahoitusta.

Yleiset periaatteet

- **Sukupuolten tasa-arvo on olennainen osa kaikkea Suomen kehityskaapolitiikkaa.** Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ei ole erillinen sektori vaan se läpäisee kaiken Suomen kehityskaapolitiikan toiminnan. Se on keskeinen kehitystekijä ja olennainen osa poliittista kehitystä sekä niitä tavoitteita, joilla voidaan turvata ihmisoikeudet ja demokraattinen hallintojärjestelmä
- **Kaikella Suomen toiminnalla pyritään aktiivisesti lisäämään sukupuolten välistä tasa-arvoa.** Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen tulee vaikuttaa kehitysyhteistyön sektori- ja hankevalintoihin, tuettavien sektoreiden ja hankkeiden sisäisten toimintojen kohdentamiseen sekä käytettäviin menetelmiin. Tasa-arvo edellyttää, että naisten ja tyttöjen näkemykset, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet muokkaavat kehitysagenda yhtä paljon kuin miesten ja poikienkin.
- **Jokainen politiikka, strategia, ohjelma, hanke tai muu toiminta vaikuttaa naisiin ja miehiin eri tavalla.** Tämän tunnustaminen on sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisen edellytys. Naisten ja miesten näkökulma sekä kokemukset, tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja voimavarat ovat usein erilaisia. Naiset ja miehet ovat myös keskenään erilaisia, johon vaikuttavat myös muut määrittävät tekijät kuten ikä, asema, luokka, etnisyys, kasti, vammaisuus ja seksuaalinen suuntautuneisuus. Nämä tekijät on osattava tunnistaa sukupuolten välisten erojen ohella, sillä ne voivat osaltaan heikentää tasa-arvopyrkimyksiä ja lisätä köyhyyttä ja eriarvoisuutta.
- **Sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen ei tarkoita, että naisista ja miehistä tulee samanlaisia.** Tasa-arvon toteutuminen edellyttää, että ihmisten oikeudet ja mahdollisuudet ovat sukupuolesta riippumattomia.
- **Sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen vaatii erityisiä toimenpiteitä, jotka on suunniteltu epätasa-arvon poistamiseksi.** Nykyisessä epätasa-arvoisessa tilanteessa pelkkä naisten ja miesten samanlainen kohtelu on riittämätön strategia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Tarvitaan erityisiä toimenpiteitä ja resursseja, joiden avulla voidaan korjata vallitsevia laeissa ja ohjelmissa sekä tavoissa ja asenteissa olevia epäkohtia ja diskriminaatiota.
- **Naisten omien toimintaedellytysten ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen (empowerment) on keskeistä tasa-arvon saavuttamiselle.** Naisten aseman vahvistuminen lisää heidän itseluottamustaan ja tietoisuuttaan omasta asemastaan, jolloin he voivat myös osallistua sen parantamiseen.
- **Sukupuolten tasa-arvoinen osallistuminen taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen toimintaan on olennaisinta tasa-arvon saavuttamiselle.** Tasa-arvoinen osallistuminen ei ole sama kuin numeroilla mitattu yhtäläinen osallistujien määrä. Se tarkoittaa naisten ja miesten yhtäläistä mahdollisuutta saada äänensä kuuluville, osallistua päätöksentekoon ja esittää kiinnostuksen kohteensa ja näkemyksensä yhteiskunnan kehittymisestä. Yhteistyö naisten asemaa ja sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävien organisaatioiden kanssa on välttämätöntä.
- **Naisten ja miesten oikeudellinen yhdenvertaisuus on edellytys tasa-arvon toteutumiselle.** Oikeudellinen yhdenvertaisuus edellyttää muun muassa sitä, että lakia sovelletaan yhdenvertaisesti miehiin ja naisiin ja sitä, että sukupuoli ei rajoita mahdollisuutta saada samanlaista kohtelua oikeuden edessä. Oikeudellinen yhdenvertaisuus edellyttää myös, että lainsäädännön tavoitteena on miesten ja naisten tasa-arvoisuus. Naisilla ja miehillä tulee olla samanlaiset mahdollisuudet osallistua oikeudelliseen päätöksentekoon niin lainsäädäntö-, tuomio- kuin toimeenpanovallan alueella.
- **Sukupuolten välinen tasa-arvo voidaan saavuttaa ainoastaan sukupuolten välisen yhteistyön kautta.** Koko yhteisö hyötyy naisten ja tyttöjen lisääntyneistä mahdollisuuksista. Sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuminen on kaikkien yhteinen asia, joka edellyttää yhteistyötä asenteiden, käyttäytymisen, roolien ja vastuiden muuttamiseksi niin kotona, työpaikalla, omassa yhteisössä kuin kansallisissa ja kansainvälisissä organisaatioissa.
- **Sekä miesten että naisten osallistumista naisten aseman edistämisen työhön on kannustettava systemaattisesti.** Jotta naisten asema voi edistyä, joidenkin toimenpiteiden tulee kohdistua erityisesti miehiin.

Miehet mukana tasa-arvon edistämisessä:

Miehet ja naiset ovat kumppaneita tasa-arvon edistämisessä. Tähän asti tasa-arvon edistäminen on kuitenkin nähty, ja se on myös pitkälle käytännössä ollut naisten aluetta. Miesten roolia tässä työssä tulisikin vahvistaa ja hyödyntää. Niin naisten kuin miestenkin sukupuolirooleja on muutettava molempia sukupuolia hyödyttävästi. Myös monet miehet kärsivät kuvitelluista tai todellisista heihin kohdistuvista maskuliinisuuden kaavamaisista odotuksista.

Anna Kopyo - 13

3. Sukupuoli ja Suomen kehitysmaapolitiikan päätavoitteet

Tässä luvussa on taustatietoa keskeisistä sukupuoleen liittyvistä kysymyksistä kunkin Suomen kehitysmaapolitiikan päätavoitteen osalta. Toimenpiteitä, joiden avulla sukupuolten tasa-arvon edistäminen voidaan valtavirtaistaa Suomen kehitysmaapolitiikan päätavoitteisiin liittyvään toimintaan on kuvattu osassa II eli toimintaohjelman sivuilla 24-25.

Köyhyyden vähentäminen

Sukupuoli ja köyhyyden ulottuvuudet

Tänä päivänä köyhyys ymmärretään moniulotteiseksi ilmiöksi, joka koostuu lukuisista asioista, ei ainoastaan tulotasosta ja varallisuudesta. Köyhyys tarkoittaa:

- turvattomuutta ja haavoittuvuutta
- vaikutusmahdollisuuksien puutetta
- kulttuurista syrjintää ja arvostuksen puutetta
- inhimillisen kehityksen edellytysten puutetta

Sukupuoli vaikuttaa kaikkiin näihin köyhyyden ulottuvuuksiin. Myös naisten ja miesten muut eri identiteetit (etnisyys, rotu, luokka, ikä, mahdollinen vammaisuus, seksuaalinen suuntautuneisuus jne.) vaikuttavat yhtäaikaaisesti. Köyhimmät ihmiset ja erityisesti köyhimmät naiset ja tytöt kohtaavat usein nk. *moninkertaista syrjintää*. Esimerkiksi köyhä, etniseen vähemmistöön kuuluva tai vammainen nuori nainen kohtaa todennäköisesti syrjintää samanaikaisesti useasta eri syystä.

Myös tulotasoa käytetään edelleen yhtenä köyhyyden mittarina. Arviolta noin 1,2 miljoonaa ihmistä maailmassa elää köyhyysrajan alapuolella (v.1999) eli alle yhdellä dollarilla tai vähän alle yhdellä eurolla päivässä. Yleisesti esitetyn arvion mukaan noin 70 prosenttia maailman köyhimmistä ihmisistä on naisia ja tyttöjä. Toisenlaisiakin arvioita esiintyy, esim. FAO on arvioinut, että noin 55 prosenttia köyhimmistä on naispuolisia. Köyhyyden mittaamista sukupuolen mukaan tuleekin kehittää edelleen. Mittaaminen on kyllä mahdollista, mikäli sovitaan yhteisistä indikaattoreista, mutta tähän mennessä tulotasoa mitattaessa ei yleensä ole huomioitu sukupuolta. Esimerkiksi kulutustutkimukset tehdään yleensä kotitalouden, ei yksilöiden mukaan. Kuitenkin naiset ja miehet, tytöt ja pojat voivat olla saman kotitalouden sisällä köyhyyden näkökulmasta tarkasteltuna erilaisessa asemassa.

Köyhistä naisista erityisesti vanhat, yksinelävät ja lesket sekä vammaiset naiset ovat muita todennäköisemmin köyhiä. Köyhien naisjohtoisten yksinhuoltajaperheiden lukumäärä kasvaa ja niiden arvioidaan muodostavan jopa 45 prosenttia maailman kotitalouksista.

Tutkimusten mukaan köyhimmät ihmiset pääsevät järjestelmällisesti vähemmän osallisiksi perusinfrastruktuurista tai palveluista kuten terveydenhuollosta ja koulutuksesta. Koulutusmahdollisuuksien ulkopuolelle jääminen sulkee jatkossa monia muitakin osallistumismahdollisuuksia. Erityisesti tämä koskee köyhiä naisia ja tyttöjä. Myös naisten mahdollisuudet työmarkkinoilla tai mahdollisuus saada lainaa, omistaa tai periä ovat miehiä huomattavasti vähäisemmät. Naisilla on myös vähäiset mahdollisuudet osallistua poliittiseen tai taloudelliseen päätöksentekoon eri tasoilla.

Naisten palkkatyö on lisääntynyt melko nopeasti monissa maailman maissa. Silti vain neljäsosa kaikista palkkatyöntekijöistä maailmassa on naisia. Tämä ei tarkoita, etteivät naiset tekisi töitä. Pääinvastoin, naiset ja erityisesti köyhät naiset työskentelevät tilastojen mukaan tuntimääräisesti miehiä enemmän. He vastaavat usein pitkälle tai kokonaan kotitalouden töistä kuten lastenhoidosta, siivoamisesta ja ruoanlaitosta, kotieläimistä, vedenhausta ja puunkeruusta, myös silloin kun käyvät töissä kodin ulkopuolella tai osallistuvat maanviljelykseen.

Naisten kohdalla on käytetty termiä *aika-köyhyys* (time poverty). Sillä tarkoitetaan, että naisille jää usein hyvin vähän ylimääräistä aikaa kodin ulkopuoliselta ja kotitaloudessa tehtävältä työltä, mikä puolestaan rajoittaa osaltaan naisten osallistumista niin koulutukseen kuin yhteiskunnalliseen toimintaan. Köyhissä perheissä lapset ja erityisesti tytöt ryhtyvät hyvin pienestä auttamaan äitiään taloudenhoidossa, mikä saattaa estää heidän koulunkäyntinsä. Silloin, kun naiset osallistuvat palkkatyöhön, he saavat kaikkialla maailmassa keskimäärin miehiä pienempää palkkaa ja ovat miehiä enemmän tilapäis- ja osatöissä sekä työssä epävirallisella sektorilla.

Naiset ovat yhä enemmän vastuussa perheensä ruokkimisesta ja sopivasta ravinnosta. Maaseutu, jossa suurin osa maailman köyhistä elää, on naisistumassa miesten maaltamuuton takia. Naiset, jotka useassa maassa jo perinteisesti ovat vastanneet suuresta osasta ruokatuotannon varmistavasta työstä, joutuvat

yhä useammin ottamaan itselleen kokonaisvastuun perheensä talouden pyörittämisestä. Heidän mahdollisuutensa suunnitella ja käyttää saatavilla olevia resursseja on ratkaisevassa asemassa, kun pyritään vähentämään nälkäisten määrää maailmassa vuosituhatjulistuksen mukaisesti.

Koska naiset ovat usein riippuvaisia miesten palkkatuloista, he ovat erityisen haavoittuvaisia äkillisille muutoksille kuten aviomiehen kuolemalle tai avioerolle.

Naiset ovat väkivallan uhreja joka puolella maailmaa. Naisille köyhyys tarkoittaa usein myös väkivallasta tai sen pelosta johtuvaa mahdollisuuksien rajoittumista tai sitä, etteivät he saa päättää itse omasta seksuaalisuudestaan tai siitä, kuinka paljon ja milloin hankkia lapsia. Monen naisen kannalta nämä ovat köyhyyden keskeisiä ilmenemismuotoja. Seksuaali- ja lisääntymisterveys onkin oleellinen osa niin jokaisen yksilön hyvinvointia kuin köyhyyden vähentämisen työtä.

Hiv/aidsin vaikutukset köyhyyden syvenemiseen ovat monilla alueilla saaneet katastrofaaliset mittasuhteet. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sukupuolten eriarvoisuus on yksi keskeinen syy viruksen nopeaan leviämiseen. Naisilla ja tyttöillä ei monissa tapauksissa ole mahdollisuutta kieltäytyä seksistä tai vaatia kondomin käyttöä. WHO:n arvion mukaan ainakin joka viides nainen maailmassa on joko raiskattu tai yritetty raiskata. Kaikista sukupuolesta johtuvista väkivallanteoista arviolta 40-60 prosenttia kohdistuu 15-vuotiaisiin tai sitä nuorempiin tyttöihin.

Hiv/aids lisää myös naisten ja tyttöjen työtaakkaa: he vastaavat yleensä yhteisön ja perheiden lisääntyneestä hoitotyöstä, mikä vähentää edelleen heidän mahdollisuuksiaan osallistua palkkatyöhön tai koulutukseen. Joissain Saharan eteläpuolisissa maissa hiv/aids on vaikuttanut alueelliseen maataloustuotantoon kun viljelystä vastuussa olleet naiset ovat joutuneet ottamaan vastuun perheen jäsenten hoidosta tai ovat itse sairastuneet. Koko maailmassa n. 48 prosenttia hiv-tartunnan saaneista oli v. 2002 naisia, Saharan eteläpuolisessa Afrikassa n. 55 prosenttia. Uusista hiv-tartunnan saaneista enemmistö on naisia. Joissain Afrikan maissa 15-24-vuotiaiden ikäryhmässä tyttöjen ja nuorten naisten tartunnat lisääntyvät kuusi kertaa nopeammin kuin ikäryhmän miespuolisten.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen vähentää köyhyyttä

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on tärkeä edellytys köyhyyden poistamiselle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki köyhyyden vastaiset toimenpiteet automaattisesti vähentävät sukupuolten eriarvoisuutta. Tasa-arvon saavuttamiseen vaikuttaa erityisesti poliittinen tahto. Ei myöskään ole niin, että mitä köyhempi maa on kyseessä, sen epätasa-arvoisempi naisten asema miehiin verrattuna on. Joissain melko vauraissa maissa naiset ovat miesten kanssa hyvin eriarvoisessa asemassa ja toisaalta joissain köyhissä maissa tai köyhillä alueilla on saatu poliittisilla toimilla paljon edistystä aikaan.

Sukupuolen ja köyhyyden linkeistä on saatu viime vuosina runsaasti uutta tutkimustietoa, joka kertoo sukupuolten aseman ja talouskasvun välisestä korrelaatiosta. Esimerkiksi Maailmanpankin tutkimusten mukaan maat, jotka eivät ole investoineet esim. tyttöjen ja naisten koulutukseen sekä terveyteen ovat tänä päivänä huomattavasti köyhempiä, kuin jos ne olisivat investoineet niihin. Samojen tutkimusten mukaan Saharan eteläpuolisen Afrikan maatalouden kokonaistuotanto voisi lisääntyä 6-20 prosentilla, mikäli naisilla olisi samanlainen mahdollisuus hyötyä maatalouden tuotantoresursseista kuin miehillä.

Kestävä kehitys ja köyhyyden vähentäminen on pitkällä aikavälillä mahdollista ainoastaan parantamalla naisten taloudellista, yhteiskunnallista, poliittista, juridista ja kulttuurista asemaa sekä kunnioittamalla heidän ihmisoikeuksiaan. Köyhyyden vähentäminen edellyttää naisten täysipainoista osallistumista talouselämään. Tämä puolestaan edellyttää naisten koulutus- ja terveysmahdollisuuksien parantamista, naisten omistus- ja perintöoikeuksien ja hallinto-oikeuksien edistymistä sekä hyvän hallinnon lisääntymistä.

Kun sukupuoleen ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota, naisten panos ja ongelmat jäävät usein huomioimatta. Siksi talouspoliittiset toimet saattavat pahimmillaan lisätä naisten ja miesten eriarvoisuutta entisestään. Tällä hetkellä naisilla ja miehillä on huomattavan erilaiset mahdollisuudet käyttää valtaa yhteiskuntansa talousrakenteissa. Suurimassa osassa maailmaa naisia on mukana hyvin vähän tai ei lainkaan makrotalouden päätöksenteossa kuten finanssi-, raha-, kauppa-, vero- tai palkkapoliitikassa. Näillä aloilla harjoitettu politiikka vaikuttaa kuitenkin keskeisesti köyhyyden vähentämisen onnistumiseen tai epäonnistumiseen, ja onkin välttämätöntä, että sekä naisten että miesten näkemykset ja asiantuntemus tulevat huomioiduksi esimerkiksi kansallisessa köyhyyden vähentämisen suunnittelussa ja toteutuksessa. Siellä missä sukupuolinäkökulman huomioonottamisessa on edistytty, on talouskasvu tutkimusten mukaan tehostunut.

Ympäristöuhkien torjuminen

Yli 60 prosenttia maailman köyhistä ihmisistä elää seuduilla, joita uhkaavat ympäristökatastrofit tai joiden ympäristö on muuten haavoittuvainen. Köyhissä yhteisöissä naiset ja tytöt vastaavat tyypillisesti vedenhausta ja polttopuiden keruusta sekä suuresta osasta maanviljelyä. Naisilla onkin usein huomattavasti tietoa luonnon monimuotoisuudesta ja lajien soveltumisesta ravinnoksi ja lääkkeiksi.

Muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin on yleistynyt ja lisääntyy edelleen useissa maailman maissa. Vaikka naistenkin muutto kaupunkeihin palkkatyötä etsimään on yleistynyt erityisesti Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa, on miesten muutto kaupunkeihin työnhakuun kuitenkin yleisempää. Naiset ovat edelleen yhteisön paikallaan pysyvimpiä jäseniä.

Ympäristönsuojelu, luonnonvarojen kestävä käyttö, köyhyyden vähentäminen ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Naiset ovat ympäristönsuojelun merkittäviä toimijoita, mutta heillä ei ole miesten kanssa samanarvoisia mahdollisuuksia osallistua ympäristöä ja luonnonvarojen käyttöä koskevaan päätöksentekoon. Vaikka naiset tuottavat enemmistön (joidenkin arvioiden mukaan jopa 80 prosenttia) maailman ravinnosta, he omistavat vain yhden prosentin maasta. Epätasa-arvoiset maanomistus-, perintö- ja elinkeino-oikeudet ovat keskeinen naisten taloudellisen aseman parantumista ja samalla luonnonvarojen kestävää käyttöä estävä tekijä. Tämä korostuu entisestään tilanteessa, jossa naispuolisten yksinhuoltajien osuus kaikista perheistä lisääntyy. Naisilla ei ole usein valtaa päättää edes omia kotitalojaan ympäröiviä pelloja, metsiä tai vesistöjä koskevista tuotantomenetelmistä tai näiden alueiden suojelusta. Ympäristöongelmien ehkäiseminen, ympäristönsuojelu ja kestävä kehitys ovat mahdollisia vain, jos sekä miehet että naiset osallistuvat tasavertaisina ympäristöä ja luonnonvarojen käyttöä koskevaan suunnitteluun, päätöksentekoon, toteutukseen ja arviointiin.

Tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen

Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteet ovat vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen naisten sekä lasten, erityisesti tyttöjen oikeudet. Kehitysyhteistyössään Suomi painottaa lisäksi vammaisten aseman parantamista. Ihmisoikeuksien ja kansanvallan edistämisen tavoitteeseen liittyvät myös oikeusvaltion eli lakien kunnioituksen, hyvän hallinnon ja demokratian edistäminen.

Naisten ja tyttöjen ihmisoikeudet ovat erottamaton osa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia

Kaikki tärkeimmät kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat mainitsevat sukupuolen yhtenä niistä tekijöistä, joiden perusteella valtiot eivät saa syrjiä kansalaisiaan. Hallitusten ei pidä ainoastaan pidättäytyä loukkaamasta naisten ihmisoikeuksia – niiden on myös kaikin keinoin edistettävä ja suojeltava niitä. Naisiin ja tyttöihin kohdistuva kaikenlainen syrjintä loukkaa ihmisoikeuksia.

Ihmisoikeuksiin kuuluu yhtä lailla oikeus kehitykseen kuin oikeus koulutukseen ja terveyteen. Lisääntymis- ja seksuaaliterveyteen kuuluu jokaisen yksilön oikeus määrätä omasta seksuaalisuudestaan sekä oikeus saada lisääntymiseen ja seksuaalisuuteen liittyvää tietoa ja palveluja. Suomi on toiminut YK:n kansainvälisissä konferensseissa aktiivisesti naisten oikeuksien ml. seksuaalioikeuksien puolesta. Muun muassa Pohjoismaiden edustaman näkemyksen mukaan seksuaaliterveys ja -oikeudet on laajempi käsite, joka sisältää osana lisääntymisterveyden.

Mitä tarkoitetaan lisääntymis- ja seksuaaliterveydellä ja -oikeuksilla?

Kaikkien hallitusten hyväksymässä Pekingin toimintaohjelmassa (1995) määritetään seuraavasti:

"Seksuaaliterveys tarkoittaa täydellistä fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia - ei pelkästään sitä, että sairautta tai vammoja ei ole - kaikissa suvunjakamiseen liittyvissä toiminnoissa ja prosesseissa. Seksuaaliterveys merkitsee sitä, että ihmisillä on mahdollisuus tyydyttävään ja turvalliseen sukupuolielämään, heillä on kyky jatkaa sukuaan sekä vapaus päättää, käyttävätkö he tätä kykyään ja jos käyttävät, niin milloin ja kuinka usein. Tämä tarkoittaa sitä, että naisilla ja miehillä on oikeus saada valitusta sekä saada käyttöönsä turvallisia, tehokkaita, kohtuuhintaisia ja hyväksyttäviä perhesuunnittelumenetelmiä sekä muita valitsemiaan laillisia keinoja hedelmällisyyden säätelyyn. Heillä on myös oikeus saada asianmukaista terveydenhoitoa, joka takaa naisille turvallisen raskausajan ja synnytyksen sekä pariskunnille parhaat mahdolliset edellytykset saada terve lapsi.

Edellä esitetystä seksuaaliterveyden määritelmästä seuraa, että seksuaaliterveydenhoito tarkoittaa kaikkien niiden menetelmien, tekniikoiden ja palvelujen kokonaisuutta, jotka edistävät seksuaaliterveyttä ja hyvinvointia ehkäisemällä ja ratkaisemalla suvunjakamiseen liittyviä ongelmia. Seksuaaliterveydenhoidon tarkoituksena on elämän ja ihmissuhteiden rikastuttaminen eikä pelkkä suvunjakamiseen ja sukupuolitauteihin liittyvä neuvonta ja hoito."

Pekingin toimintaohjelma, para 94.

Ihmisoikeuskysymyksiä ovat myös tekijät, jotka rajoittavat naisten kykyä ja mahdollisuuksia toteuttaa omia yhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksiaan. Oikeusjärjestelmän kehittäminen on naisten aseman parantumisen kannalta oleellista. On kuitenkin huomattava, että de jure eli teoriassa toteutuva tasa-arvo ja de facto eli kuinka laki toteutuu käytännössä, ovat usein keskenään ristiriitaisia. Useissa maissa lain naisille takaamat oikeudet eivät toteudu käytännössä.

Naisten eriarvoinen asema vaikuttaa negatiivisesti myös lasten asemaan. Esimerkiksi korkea äitiyskuolleisuus ja äitien heikko

terveydentila tai koulutuksen puute vaikuttavat suoraan lasten elämään. Tämän lisäksi tytöt kohtaavat usein pienestä pitäen syrjintää sukupuolensa takia ja heistä kasvaa alempiarvoiseen asemaan tottuneita naisia. Pojat taas tottuvat usein pienestä pitäen ylempiarvoiseen asemaan. Asenteiden ja tapojen murttaminen vaatii niin naisten ja miesten kuin poikien ja tyttöjen ajattelumallien muuttamista. Perinteiden muuttaminen on usein hidasta, mutta yksikään kulttuuri ei ole muuttumaton. Päinvastoin, kulttuurit muuttuvat jatkuvasti, halusimmepa tai emme. Kehitysyhteistyön kontekstissa erilaisten kulttuurien kunnioittaminen on avainasemassa. On kuitenkin muistettava, että 'kulttuuri' ei koskaan anna perustetta ihmisoikeuksien loukkaamiseen.

Kehityskaupoliikassa ja kehitysyhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa on nostettava aiempaa aktiivisemmin esille naisten syrjinnän järjestelmällinen ja systemaattinen luonne, joka pitää osaltaan yllä ja usein syventää köyhyyttä. Myös yhteistyömaiden oma naisten oikeuksia koskeva lainsäädäntö ja kansainväliset sitoumukset on nostettava keskeisempään rooliin.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta

Naiset ja tytöt joutuvat kaikissa yhteiskunnissa fyysisen, seksuaalisen ja henkisen väkivallan uhreiksi sukupuolensa vuoksi tulotasosta, yhteiskunnallisesta asemasta ja kulttuurista riippumatta. Miehet puolestaan muodostavat jokaisessa maassa väkivallan tekijöiden enemmistön, nimenomaan sukupuolirooleihin liittyvistä syistä. Naisiin kohdistuvat väkivallanteot ja niillä uhkaaminen aiheuttavat pelkoa, joka puolestaan rajoittaa pysyvästi naisten mahdollisuuksia liikkua, osallistua ja toimia. Tapahtuivatpa väkivallanteot kotona, yhteisössä tai valtion käsystä tai suostumuksella, ne ovat aina esteitä sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiselle. Naisiin kohdistuva väkivalta aiheuttaa suuria sosiaalisia ja taloudellisia kustannuksia niin yksilöille kuin koko yhteiskunnalle, muun muassa lisääntyneiden terveydenhoitokustannusten ja menetettyjen työpäivien muodossa.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa on:

- Perheessä ja perhepiirissä tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, myötajäisiin liittyvä väkivalta, raiskaus avioliitossa, naisten ja tyttöjen sukelinten silpominen ja muut haitalliset perinteistä johtuvat käytännöt,
- Kodin ulkopuolella tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, mukaan lukien raiskaaminen, seksuaalinen häirintä, ahdistelu ja uhkailu työpaikalla ja oppilaitoksissa, naisilla ja tytöillä käytävä kauppa, prostituutioon pakottaminen ja lasten työhön pakottaminen
- Valtion harjoittama tai sallima fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta kuten raiskaukset sodankäynnin välineenä. Lainsäädäntö tai -toimeenpano, joka sallii tai jättää tuomitsematta parisuhdeväkivallan ja avioliitossa tapahtuvat raiskaukset.

Naiset, päätöksenteko ja demokraattiset prosessit

Maailman väestöstä yli puolet on naisia tai tyttöjä. Vaikka useimmat maat ovat muuttaneet hallintoaan demokraattisempaan suuntaan, ovat naiset yhä voimakkaasti aliedustettuja kaikilla hallinnon tasoilla. Maailman kansanedustajista vain n. 12,7 prosenttia on naisia. Näistä vain 8,7 prosenttia on kehitysmaissa. Maailman ministereistä vain neljä prosenttia on naisia, noin 96 prosenttia miehiä. On välttämätöntä lisätä naisten osallistumista päätöksentekoon vastuullisen, oikeudenmukaisen ja hyvän hallinnon sekä edustuksellisen demokratian saavuttamiseksi. Naisten osallistuminen lainsäädäntöön, lainvalmisteluun ja tuomiovaltaan on keskeinen osa tätä työtä. Demokratia voi olla aidosti edustuksellista vasta silloin kun naiset osallistuvat päätöksenteon eri tasoille kansainvälisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Demokratia- ja hyvän hallinto-hankkeiden osana tulee tukea erityisiä toimenpiteitä naisten päätöksenteon lisäämiseksi.

Maailmanlaajuisen turvallisuuden lisääminen

Siinä missä 'maailmanlaajuisesta turvallisuuden' käsitettä tarkasteltiin aiemmin lähinnä konflikteihin liittyvänä kysymyksenä, on sitä ryhdytty viime vuosina tarkastelemaan huomattavasti laajemmin. *Inhimillisen turvallisuuden* käsite (human security) esiteltiin ensimmäisen kerran UNDP:n 'Human Development Report'issa vuonna 1994. Turvallisuus-käsite ylittää nykyään fyysiset ja valtiolliset rajat ja sisältää niin poliittisia, sosiaalisia, taloudellisia, terveydellisiä, ympäristöllisiä kuin yksilö- ja yhteisötason ulottuvuuksia. Poliittisilla toimenpiteillä on erilaiset vaikutukset naisten ja miesten turvallisuuteen kaikilla näillä ulottuvuuksilla. Myös ristiriitojen ja konfliktien syyt ovat muuttuneet ajan myötä. Turvattomuutta ja ristiriitoja aiheuttavat enenevässä määrin köyhyys ja elintasoterot, ympäristön tilan heikkeneminen ja niistä seuraava väestön liikehdintä.

Käsiteltäessä aseellisiin konflikteihin keskittyvää turvallisuuspolitiikkaa, sukupuolta ei perinteisesti ole huomioitu. Viime vuosina konfliktien erilaisesta merkityksestä eri sukupuolille on ryhdytty laajasti keskustelemaan. Vaikka yhteisöt kokonaisuudessaankin kärsivät aseellisten konfliktien seurauksista, ne vaikuttavat usein ankarimmin tyttöihin ja naisiin heidän eriarvoisesta yhteiskunnallisesta asemastaan johtuen. Aseellisten konfliktien ja etnisten puhdistusten osapuolet käyttävät yhä useammin naisten ja tyttöjen järjestelmällistä raiskaamista ja pakkoraskauksia sodankäynnin välineenä ilman, että he joutuvat teoistaan vastuuseen.

Miesten rooli konflikteissa tunnetaan melko hyvin. Naisten rooli sen sijaan on ollut viime vuosiin saakka heikosti tunnettu. Naisten rooli yhteisöissä on kuitenkin merkittävä sekä aseellisten konfliktien aikana että niiden jälkeen. Naiset työskentelevät yhteiskunnallisen järjestyksen säilyttämiseksi ja talouden ylläpitämiseksi sekasorron keskellä. He toimivat konfliktin aikana

lasten ja kotitalouden yksinhuoltajina ja hoitavat ikääntyneitä sukulaisiaan ja haavoittuneita sotilaita. Naisia on osallistunut joissain konflikteissa myös sotatoimiin, mitä ei kuitenkaan aina ole osattu huomioida konfliktin jälkeen aseistariisun- ja kuntoutusohjelmissa.

Viime vuosina naisten keskeinen rooli on tunnustettu ja tunnustettu. YK:n Turvallisuusneuvosto teki vuonna 2000 historiallisen päätöslauselman 'Naiset, rauha ja turvallisuus' (pll 1325), jossa sitoudutaan muun muassa naisiin ja tyttöihin konflikteissa kohdistuvien ihmisoikeusloukkausten ehkäisemiseen ja niistä rankaisemiseen, naisten osallistumisen lisäämiseen konflikteja ja rauhaa koskevassa päätöksenteossa sekä rauhanturvaoperaatioihin osallistuvan sotilas- ja siviilihenkilöstön kouluttamiseen sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä.

Vaikka naisten rooli konfliktien ratkaisemisessa ja rauhanrakentamisessa on vähitellen vahvistunut, he ovat silti hyvin aliedustettuina päättävissä asemissa. Naisten tasavertainen osallistuminen konfliktien ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen tähtääviin toimiin on välttämätöntä rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja turvaamiseksi.

Taloudellisen vuorovaikutuksen lisääminen

Suomi tukee kehitysmaiden integroitumista maailmantalouteen ja kansainväliseen kauppajärjestelmään yhtenä keinona edistää maiden omia kehityspyrkimyksiä. Lisääntyvä taloudellinen vuorovaikutus ja kaupallistaloudellinen toiminta eri sektoreilla eivät kuitenkaan automaattisesti hyödytä eri ryhmiä samalla lailla. Valtioiden harjoittama sisäinen tulonjakopolitiikka eri ryhmien välillä laajemminkin vaikuttaa hyötyjen jakautumiseen keskeisesti. Tämän lisäksi viime vuosina on saatu uutta tutkimustietoa kaupan vaikutuksista nimenomaan eri sukupuolten näkökulmasta tarkasteltuna ja toisaalta olemassa olevien sukupuolten epätasa-arvoisuuksien vaikutuksesta maiden taloudelliseen vuorovaikutuksen mahdollisuuksiin. Tämä on kuitenkin kansainvälisesti alue, jossa tarvitaan lisäanalyysijä ja tutkimusta.

Koska miehillä ja naisilla on niin paikallisesti kuin kansallisesti hyvin erilaiset mahdollisuudet hallita ja päättää taloudellisista resursseista, he hyötyvät eri tavoin kaupallistaloudellisesta toiminnasta. Institutionaalinen sukupuolten epätasa-arvo niin kotitalouksissa kuin valtionhallinnossa voi heijastua kaupallistaloudelliseen toimintaan kotimaassa ja ulkomailla. Kaupan lisääntymisellä ja vapautumisella, jotka ovat todistetusti olleet keskeisiä tekijöitä joidenkin köyhien maiden vaurastumisessa, ei välttämättä voida saavuttaa odotettuja lopputuloksia näiden eriarvoisuuksien vuoksi, ellei niiden kanssa samanaikaisesti toteuteta muita, naisia hyödyttäviä uudistuksia.

Esimerkiksi Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa naiset vastaavat pitkälle ruokatuotannosta, maatalouskaupan vapautuminen ja muuttuminen omavaraistuotannosta kaupalliseksi voi

heikentää naisten asemaa suhteessa miehiin. Suuret ja keski-suuret tuottajat hyötyvät kokonsa ja kustannustehokkuutensa vuoksi yleensä pientuottajia enemmän kaupan vapautumisesta. Naisten vähäinen tuotantoresurssien ja –välineiden omistus sekä heikot lainansaantimahdollisuudet voivat estää naisten mahdollisuuksia hyötyä kaupan vapautumisesta. Silloin, kun naisviljelijät siirtyvät kaupalliseen viljelyyn kotituotannon kustannuksella, myös perheen sisäinen ruokaturva ja sitä kautta esim. lasten terveyden tila saattavat heikentyä. Tutkimusten mukaan kotitalouksien epätasa-arvoisuus heikentää Saharan eteläpuolisen Afrikan talouksien tuotantokykyä jatkuvasti

Monissa Aasian ja Latinalaisen Amerikan maissa vientiin suunnatun teollisuustuotannon lisääntyminen on edesauttanut naisten työmarkkinoille pääsyä. Palkkatyö on joskus myös nostanut naisten statusta perheen ja yhteisön sisällä. Naisten mitattava osallistuminen vientituotantoon ei kuitenkaan ole yksiselitteisen myönteistä. Kehitysmaiden lisääntynyt vientituotanto perustuu usein nimenomaan naisten, ja joissain tapauksissa lasten, halpaan työvoimaan ja heikkoihin työolosuhteisiin. Useissa maissa naisten pääsy työmarkkinoille on tapahtunut vientiin erikoistuneiden tuotantoalueiden (Export Processing Zones) kautta. Näillä alueilla yritykset saavat runsaita verohelpotuksia ja vapautuksia työlainsäädännöstä. Naisvaltaisten alojen työolosuhteita voidaan kuvata heikoiksi viime vuosien

parannuspyrkimyksistä huolimatta. Naisten lisääntyvää työssäkäyntiä ei myöskään yleensä seuraa lasten- ja muun hoitotyön uudelleenjakaminen, sillä julkisia palveluja ei ole eikä miesten rooli perheen sisäisessä työnjaossa ole useinkaan muuttunut samanaikaisesti naisten työmarkkinoille osallistumisen kanssa.

Kaupan vapauttaminen liittyy yleensä laajempaan taloudelliseen reformiin, johon liittyy mm. yksityistämistä ja markkinasääntelyn vähentämistä. Talousuudistuksia toteuttavilla valtioilla ei kuitenkaan välttämättä ole kykyä tai poliittista tahtoa vastata uudistusten sosiaalisista seurauksista kuten lisääntyvästä hoito- ym. kotityöstä, ruoan hinnan muutoksista jne. Uudistuksilla voi olla myös sukupuolten kannalta varsin erilaisia vaikutuksia. Myös Suomi tukee taloudellisia reformeja joissain yhteistyömaissa. Sukupuolivaikutusten analyysi uudistusten suunnitteluvaiheessa on ensiarvoisen tärkeä. Tämä edellyttää lisääntyvää yhteistyötä yhteistyömaan eri viranomaistahojen välillä.

Taloudellisen vuorovaikutuksen ja sukupuolen välinen yhteys toimii eri tavoin kussakin maassa ja eri tuotantosektoreilla. Jokainen tapaus, samoin kuin se, mikä sitten voi olla yksittäisen maan kuten Suomen rooli kehityksipolitiikan toteuttajana, vaatii tapauskohtaista analyysia.

OSA II: Sukupuolten tasa-arvon edistämisen toimintaohjelma

4. Suomen toimintojen ja menetelmien kehittäminen: kehitysmaapolitiikan instrumentit ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen

Kehitysmaapolitiikan keskeisimmät instrumentit ovat kahdenvälinen ja monenkeskinen poliittinen vuoropuhelu, kahdensivulinen ja monenkeskinen kehitysyhteistyö, kansalaisjärjestöyhteistyö, humanitaarinen apu, kirkotukiluotot ja TTT-määrärahat sekä kehitysmaapolitiikkaa koskeva tiedotus ja rekrytointi. Tässä luvussa määritellään eri instrumenttien osalta toimenpiteet, joiden avulla Suomi voi tehostaa työtään sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Toimenpiteiden viereen on kirjattu taho, jonka vastuulla kyseinen toiminta on, sekä aikataulu toimenpiteiden toteuttamiseksi. Useimmat toimenpiteistä ovat luonteeltaan jatkuvia, toiset ovat kertaluonteisia kehittämistoimia.

Kahdensivulinen yhteistyö

Poliittinen vuoropuhelu

Suomi edistää kehitysmaapolitiittisia tavoitteitaan jatkuvan ja pitkäaikaisen poliittisen vuoropuhelun kautta kaikissa yhteistyömaissa. Poliittiseen vuoropuheluun osallistuvat ministeriön ja edustustojen virkamiehet sekä poliittiset päättäjät. Yhteistyömaan viranomaisten lisäksi vuoropuhelua käydään maatasolla muiden maiden edustajien ja kansainvälisten järjestöjen kanssa.

Poliittisen vuoropuhelun avulla voidaan vahvistaa yhteistyötä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi yhteistyömaan kanssa. Samalla vuoropuhelu eri muodoissaan tarjoaa mahdollisuuden korostaa Suomen omaa sitoutumista sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Poliittisen vuoropuhelun keskeisen osan pitkäaikaisissa yhteistyömaissa muodostavat yhteistyöneuvottelut, josta on erillinen osuus (s. 26). Tässä kappaleessa kirjatut toimet ja toimenpiteet ovat tärkeitä myös yhteistyöneuvotteluissa ja niihin valmistautuessa.

Tavoite: Kehitetään poliittisen vuoropuhelun vaikuttavuutta

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, edustustot, poliittinen johto	Käydään jatkuvaa poliittista vuoropuhelua sukupuolen tasa-arvon edistymisestä eri osa-alueilla yhteistyömaan edustajien kanssa.	Jatkuva
Aluelinjat, edustustot	Sisällytetään poliittiseen vuoropuheluun (ml. maatason Consultative Group -kokoukset, EU-kokoukset ja pyöreän pöydän kokoukset) sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien kannalta keskeisimmät kysymykset ml. tasa-arvoa mittaavat Vuosituhattulituksen indikaattorit ja niissä tapahtunut edistys: <i>(naisten määrä kansanedustuslaitoksessa, naisten osuus maatalouden ulkopuolisesta palkkatyvoimasta, tyttöjen ja naisten osuus poikiin ja miehiin verrattuna ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen koulutuksessa, 15-24 -vuotiaiden naisten lukutaitoisuus miehiin verrattuna).</i>	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, edustustot	Varmistetaan, että kaikissa Suomen valtuuskunnissa on kohtuullisen tasainen mies- ja naisedustus (tavoite vähintään 40 % molempia). Kannustetaan naisten ja miesten tasapuolista osallistumista Suomeen kutsuttuihin, Suomen rahoittamiin yhteistyömaiden valtuuskuntiin (kauppa, politiikka ja kehitysyhteistyö).	Jatkuva
Edustustot	Koordinoidaan muiden avunantajien kanssa suurlähetystöjen kautta sukupuolten tasa-arvon edistämisen maatason vuoropuhelua.	Jatkuva

Suomen kehitysmaapolitiikan päätavoitteet ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen poliittisessa vuoropuhelussa

Köyhyyden vähentäminen	Kannustetaan yhteistyömaita sisällyttämään makrotaloudellisiin ja yhteiskuntapolitiisiin ohjelmiin sekä köyhyydenvähentämis-strategioihin tasa-arvonäkökulma ja varmistamaan, että ohjelmat vastaavat yhteistyömaiden omia tasa-arvosuunnitelmia.	Jatkuva
	Kannustetaan ja tuetaan naisjärjestöjen osallistumista kansallisten köyhyys-ohjelmien suunnitteluun, toteutukseen, seurantaan ja arviointiin.	Jatkuva
	Kannustetaan julkisten varojen suuntaamista naisten taloudellisten mahdollisuuksien edistämiseen ja epätasa-arvoisuuden poistamiseen.	Jatkuva
Ympäristöuhkien torjuminen	Otetaan sukupuolten tasa-arvon edistämisen tärkeys esille kestävä kehitys- ja luonnonvarojen käyttöä koskeissa keskusteluissa.	Jatkuva
Tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen	Varmistetaan, että naisten oikeudet ovat keskeinen osa yhteistyömaiden kanssa käytävää hyvää hallintoa, demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevaa poliittista vuoropuhelua.	Jatkuva
	Seurataan Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) täytäntöönpanoa yhteistyömaissa, erityisesti pitkäaikaisissa yhteistyömaissa.	v. 2004 lähtien
	Kannustetaan yhteistyömaita ratifioimaan YK:n järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja sekä YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin sekä lasten myyntiä, lapsiprosituutiota ja lapsipornografiaa koskevat lisäpöytäkirjat.	v. 2003 lähtien
	Tuodaan vuoropuhelussa esille naisiin kohdistuvan väkivallan keskeiset kysymykset kyseisessä maassa, ja eri sektoreilla.	Jatkuva
	Seurataan naisten poliittisen osallistumisen tilannetta päätöksenteon eri tasoilla poliittisen vuoropuhelun kautta sekä kannustetaan naisten osallistumisen lisäämistä päätöksentekoon ja johtamiseen kaikilla eri tasoilla.	Jatkuva
Maailmanlaajuisen turvallisuuden lisääminen	Suomi edistää aktiivisesti Turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 toimeenpanoa ja tukee naisten osallistumisen lisäämistä rauhanrakentamista ja jälleenrakentamista koskevaan päätöksentekoon.	Jatkuva
Taloudellisen vuorovaikutuksen edistäminen	Kannustetaan yhteistyömaita osallistamaan tasa-arvoviranomaiset sekä kansalaisryhmät (ml. naisjärjestöt) maidensa talouspolitiikan ja talousreformien suunnitteluun ja toimeenpanoon sekä kaupallistaloudellisia teemoja käsittelevään keskusteluun kotimaissaan ja kansainvälisesti.	v. 2003 lähtien
	Kannustetaan yhteistyömaita ratifioimaan ILO:n työelämän perussopimukset sekä kotona tehtävää työtä ja äitiyttä koskevat sopimukset nr. 177 ja 183.	v. 2004 lähtien

Toiminta- ja taloussuunnittelu

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja tämän toimintaohjelman toteuttaminen on osa ulkoministeriön strategista työtä. Se on keskeistä myös Suomen kehityksipolitiikan toiminnallistamisen suunnitelman toimeenpanossa ja seurannassa.

Toiminnan ja varojen käytön suunnittelulla on merkittävä vaikutus siihen, mihin ja miten Suomi suuntaa kehitysyhteistyövaroja. Suunnitteluvaiheessa voidaan tehdä tietoisia päätöksiä sukupuolten tasa-arvoa edistävään suuntaan niin kahdenvälisessä kuin monenvälisessä yhteistyössä. Suomen kehitysyhteistyövarojen kohdentamisen tulee olla linjassa kehityksipolitiikan tavoitteiden toiminnallistamisesta Suomen kehitysyhteistyössä tehdyn periaatepäätöksen (2001) ja Vuosituhattulustuksen kahdeksan kehitystavoitteen kanssa.

Vuonna 2001 sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen oli päätavoitteena 3,8 prosentissa Suomen sektoreittain eriteltävistä kahdenvälisistä sitoumuksista¹. Merkittävänä osatavoitteena se oli 34,2 prosentissa vastaavista sitoumuksista. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen painoarvo Suomen kahdenvälisessä avussa on viime vuosina kasvanut. Suuntaus on selkeä, sillä molempien tavoitetasojen yhteenlaskettu prosenttiosuus oli vuonna 2001 yli 10 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 1999 (ks. Taulukko 1). Prosenttiosuudet eivät kerro koko totuutta, sillä joissain hankkeissa tai ohjelmissa - kuten monissa opetussektorin ohjelmissa - voi em. lisäksi osa budjetista olla varattu tasa-arvon edistämiseen.

Yleisen kehityksipolitiikan linjan suunnitteluyksikön sekä kehitysyhteistyöosaston, aluelinjoiden ja globaalilinjien kehitysyhteistyötä toteuttavien yksiköiden tulee kiinnittää systemaattisesti huomiota siihen, että ministeriön kulloisetkin toiminta- ja taloussuunnitelmat, vuosisuunnitelmat, tulostavoiteasiakirjat, talousarvioehdotukset, talousarvion myöntö- ja sopimusvaluuttuksien kohdentamispäätösesitykset sekä muut strategiset suunnitelmat ja varojen käytön valmisteluprosessin toimeksiannot heijastavat toiminnallistamispäätöstä ja sen toimeenpanosuunnitelmaa sekä muita strategioita. Suunnitteluyksikön vastuulla on myös tehdä systemaattista varojenkäytön seurantaa sukupuolten tasa-arvon edistymisen näkökulmasta sekä tehdä sen perusteella suosituksia. Tiedot toteutuneesta varojen käytöstä palvelevat erityisesti uuden yhteistyön suunnittelua. Varojen käytöstä tehdään mm. kansallisia tilastoja sekä raportoidaan OECD:n kehitysapukomiteaan (DAC) ja ulkoasiainhallinnon hallinnonalan kulloisenkin toimintakertomuksen yhteydessä. Haasteena on entisestään terävöittää raportointia Vuosituhattulustuksen päämäärien näkökulmasta.

Kehitysyhteistyötä toteuttavien sekä toimialapolitiikan yksiköiden tehtävänä on varmistaa, että Suomen rahoittamien kahdenvälisen ohjelmien ja hankkeiden valmistelussa tehdään sukupuolivaikutusten arviointi ja integroidaan sen keskeiset suositukset ohjelmiin ja hankkeisiin. Tämä tulee huomioida viimeistään ennen kuin hanketta esitetään projektikokouksen käsitteilyyn. Projektikokouksen tehtävä on varmistaa tämä. Tasa-arvo näkökulma tulee liittää hankeidentifikaatio-ohjeistukseen.

Taulukko 1

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön sektoreittain eriteltävissä olevista sitoumuksista 1999-2001

	Päätavoite	Merkittävä osatavoite	Yhteensä
1999	1,7%	25,9%	27,6%
2000	2,2%	33,8%	36,0%
2001	3,8%	34,2%	38,0%

Tavoite: Kehitetään toiminta- ja taloussuunnittelua

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-10, KYO-11, KYO-12	Sukupuolten tasa-arvon edistäminen sisällytetään kaikkiin valmistettaviin kehitysyhteistyön strategioihin, linjauksiin tai ohjeistukseen ml. sähköiseen ohjeistukseen.	Jatkuva
KYO-10, KYO-11, KYO-12	Tarkistetaan uusintapainosten yhteydessä jo olemassa olevat strategiat ja ohjeistot ja tehdään tarvittavat muutokset.	v. 2003 - 2005
Johto, KYO-11, aluelinjat	Varmistetaan, että niiden hankkeiden, joiden päätavoitteena on sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistäminen, määrällinen osuus Suomen kokonaisbudjetista on linjassa Suomen kehityksipolitiikan periaatteiden kanssa.	v. 2003 lähtien, jatkuva
Johto, KYO-11, aluelinjat	Seurataan systemaattisesti tavoitteen saavuttamiseen allokoituja varoja ja tiedotetaan tilastoista.	Jatkuva

¹Sektoreittain eriteltävissä olevat kahdenväliset sitoumukset eivät sisällä mm. hätäapua, velkojen anteeksiantoa ja hallintokuluja, joille ei po. tavoitekirjauksia yleensä tehdä. Siksi sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen seurannassa - kuten kahdenvälisen toiminnan tavoiteseurannassa yleensä - on tarkoituksenmukaisinta tarkastella sektoreittain eriteltävissä olevaa toimintaa, joka parhaiten heijastelee kehitysyhteistyöpolitiikassa tehtäviä painotuksia.

Miten neuvotella naisten aseman edistämisestä vastahakoisten keskustelukumppanien kanssa?

Tämän toimintaohjelman valmistelemiseksi ulkoministeriössä käydyissä keskusteluissa pohdittiin, miten keskustella tasa-arvosta ja naisten aseman edistämisestä silloin, kun toinen osapuoli ei ole asialle vastaanottavainen. Muutamia mielessä pidettäviä asioita:

- Kaikki Suomen yhteistyömaat ovat sitoutuneet naisten aseman edistämiseen ja Pekingin toimintaohjelman toteuttamiseen, useimmat maat ovat ratifioineet naisten kaiken syrjinnän kieltävän CEDAW-sopimuksen.
- Useimmilla yhteistyömailla ja -järjestöillä on oma tasa-arvon edistämisen strategiansa, johon kannattaa viitata keskusteluissa niin suomalaisten kuin muiden yhteistyökumppanien kanssa.
- YK:ssa sovitut indikaattorit ja niissä tapahtunut kehitys on syytä ottaa esille neuvottelutilanteissa. Vaikeissa tilanteissa on syytä myös korostaa taloudellista hyötyä, joka tasa-arvon edistämisestä tutkimuksen mukaan seuraa. Investointi naisten ja tyttöjen aseman edistämiseen kannattaa.
- Sekä tasa-arvomyönteisyyttä että tietoista ja tiedostamatonta tasa-arvovastaisuutta esiintyy niin meillä Suomessa kuin

muissa maissa. Yhteistyömaissa on tärkeää etsiä positiivisesti suhtautuvia yhteistyötahoja ja tukea heidän työtään.

- Gender-koulutuksella voidaan vaikuttaa tehokkaasti asenteisiin meillä ja muualla. On tärkeää tunnistaa myös omat asenteensa miehiä/naisia kohtaan.
- Kokemusten ja tutkimusten mukaan ruohonjuuritasolla/hanketyössä on usein paljonkin mahdollisuuksia vaikuttaa positiivisesti naisten asemaan, kunhan sekä miehet että naiset samoin kuin paikalliset mielipidejohtajat osallistuvat alusta lähtien suunnitteluun ja kokevat hyötävänsä naisten aseman paranemisesta. Myös miehet innostuvat usein naisten aseman edistymisestä viimeistään siinä vaiheessa, kun yhteisön, kotitalouden tai naisten itsensä saama hyöty näytättyy. Tasa-arvon edistyminen ei ole nolla-summapeliä.
- Joissain tilanteissa naisten aseman edistäminen voi kohdata voimakasta vastustusta. Onkin tärkeää, että paikallisella tasolla toimenpiteiden suunnittelusta ja toteutuksesta ovat aina päävastuussa paikalliset naisten oikeuksien ja aseman asiantuntijat.
- Joskus hallinnon eri tasoilla sekä meillä että yhteistyömaissa toimivat miehet ja naiset käyttävät 'kulttuuria' tai 'perinteitä' tekosyynä omalle vastahakoisuudelleen - koulutus on tällöinkin ensiarvoista.
- Tasa-arvotyössä tarvitaan pitkäjänteisyyttä, sitkeyttä ja selviytymisstrategioita.

Rahoituksen kohdentaminen ja toiminnan identifiointi

Seuraavassa on listattu prioriteetteja ja suuntaviivoja tuen suunnittamiselle kaikkien Suomen kehityksipolitiikan päätavoitteiden osalta siten, että toiminta kunkin tavoitteen hyväksi pyrkisi samalla edistämään naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa. Näillä toimenpiteillä voidaan tukea myös Vuosituhattajulistuksen tavoitteiden saavuttamista.

Tavoite: Vaikuttavuuden lisääminen rahoitusta kohdentamalla

Kehityksipolitiikan tavoite: Köyhyyden vähentäminen

Toimenpiteet

- Yhteistyökohteita valittaessa tuetaan erityisesti sellaisia hankkeita ja ohjelmia, joiden suunnitteluun, toimeenpääntöön ja valvontaan naiset osallistuvat tasavertaisina, ja jotka pyrkivät tietoisesti sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseen.
- Tuetaan epätasa-arvon poistamiseen tähtääviä lainsäädännöllisiä ja institutionaalisia reformeja, jotka edistävät naisten mahdollisuuksia hyötyä taloudellisista voimavaroista.
- Tuetaan verouudistuksiin ja tulonjaon tasaamiseen pyrkiviä reformeja, ja varmistetaan sukupuolivaikutusten arviointi näissä reformeissa.
- Edistetään naisten taloudellisia oikeuksia kuten oikeutta omistaa, hallita ja periä maata ja muuta kiinteää omaisuutta.
- Tuetaan naisten lainansaanti- ja säästämismahdollisuuksien kehittämistä.
- Tuetaan ohjelmia, jotka parantavat köyhien naisten työllistymis- ja tulonhankintamahdollisuuksia.
- Tuetaan pyrkimyksiä arvioida kansallisten ja paikallisten budjettien sukupuolivaikutuksia (gender-budjetointi).
- Suomen tukemissa opetusalan sektoriohjelmissa korostetaan sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja inklusiivisen opetuksen kehittämistä, ja varmistetaan riittävä asiantuntemus ja resurssit.
- Suomen tukemissa terveysalan sektoriohjelmissa korostetaan sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja varmistetaan riittävä asiantuntemus ja resurssit.
- Varmistetaan, että seksuaali- ja lisääntymisterveys saa terveyssektorin budjetista ja henkilöstöstä riittävät resurssit.
- Lisätään tukea hiv/aidsin ehkäisyyn työlle osana laajempaa seksuaali- lisääntymisoikeuksien edistämistä.
- Kohdistetaan tukea köyhien naisten ja tyttöjen yhtäläisten koulutus-, sosiaali- ja terveyspalvelujen edistämiseen.
- Tuetaan lastenhoitopalvelujen kehittämistä ja järjestämistä (tapauskohtaisesti myös osana kahdenvälisiä hankkeita).

Kehityksipolitiikan tavoite: Ympäristöuhkien torjuminen

Toimenpiteet

- Identifioidaan ympäristö-, metsä-, energia-, vesialan sekä maaseudun kehittämisen hankkeita ja -ohjelmia, joiden tavoitteisiin sisältyvät myös köyhyyden vähentäminen ja sukupuolten epätasa-arvoisuuksien poistaminen.
- Edistetään naisten mahdollisuuksia osallistua ympäristöä ja luonnonvarojen osalta siten, että toiminta kunkin tavoitteen hyväksi pyrkisi samalla edistämään naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa. Näillä toimenpiteillä voidaan tukea myös Vuosituhattajulistuksen tavoitteiden saavuttamista.

den osalta siten, että toiminta kunkin tavoitteen hyväksi pyrkisi samalla edistämään naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa. Näillä toimenpiteillä voidaan tukea myös Vuosituhattajulistuksen tavoitteiden saavuttamista.

- Edistetään naisten mahdollisuuksia osallistua julkisten palveluiden, maankäytön ja infrastruktuurin suunnitteluun.
- Tuetaan naisten maatalous-, metsä- ja vesialan ammatillista kouluttautumista.
- Suojellaan, edistetään ja hyödynnetään alkuperäiskansojen ja naisten ympäristöä koskevaa tietotaitoa, ml. hanke- ja ohjelmasuunnittelussa.
- Lisätään tietämystä sukupuolten välisten suhteiden, ympäristön ja köyhyyden välisestä yhteydestä.

Kehityksipolitiikan tavoite: Tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen

Toimenpiteet

- Tuetaan pitkäaikaisia yhteistyömaita naisten oikeuksien sopimuksen (CEDAW) kansallisten raporttien valmistelussa.
- Tuetaan yhteistyömaiden lainsäädännön kehittämistä sukupuolen perusteella syrjivien lakien ja oikeuskäytäntöjen poistamiseksi osana julkishallinnon ja lainsäädännön uudistamista sekä erityisten hankkeiden avulla.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan poistaminen

- Tuetaan yhteistyömaan viranomaisen ja paikallisten nais- ja miesjärjestöjen aloitteita naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi.
- Tuetaan yhteistyömaiden peruskouluverkon kattavuutta etenkin maaseudun tyttöjen koulunkäyntimahdollisuuksien ja turvallisuuden parantamiseksi.
- Tuetaan nais- ja lapsikaupan vastaisia projekteja. Selvitetään ja seurataan nais- ja lapsikaupan tilannetta yhteistyömaissa.

Naiset, päätöksenteko ja demokraattiset prosessit

- Tuetaan kansallisia ja paikallisia hankkeita, jotka pyrkivät naisten poliittisen osallistumisen lisäämiseen.
- Tuetaan oikeussektorilla toimenpiteitä, jotka edesauttavat naisten pääsyä syyttäjiksi ja tuomareiksi ja edesauttavat naisten osallistumista lainsäädäntöön, lainvalmisteluun ja tuomiovaltaan.
- Sisällytetään paikallishallinnon ja hallinnon kehittämisen hankkeisiin konkreettisia tavoitteita sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.
- Tuetaan naisten oikeudellisen ja taloudellisen lukutaidon lisäämistä.
- Varmistetaan, että Suomen tukemissa vaalivalvontaproseesseissa taataan naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ehdokkaina, äänestäjinä, vaalivalvojina jne.

Kehityskaapolitiikan tavoite: Maailmanlaajuisen turvallisuuden lisääminen

Toimenpiteet

- Edellytetään, että jälleenrakennukseen annettavan tuen käytön suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan sekä naisten että miesten kokemukset ja tarpeet.
- Tuetaan naisten ja naisjärjestöjen osallistumista konfliktinehkäisyä ja -ratkaisua ja jälleenrakentamista koskevaan päätöksentekoon tukemalla heidän johto- ja neuvottelutaitojaan sekä tiedonsaantimahdollisuuksiaan.

Kehityskaapolitiikan tavoite: Taloudellisen vuorovaikutuksen lisääminen

Toimenpiteet

- Tuetaan naisten itsenäistä ammatinharjoittamista, pienyritysten kehittämistä ja verkottumista.
- Edistetään naisten mahdollisuutta saada työtä ja sopimuksia osana julkisia investointeja.

- Tuetaan kaupunki- ja maaseutuyhteisöissä naisten tarpeisiin perustuvaa kaupallista koulutusta sekä hankkeita, jotka tarjoavat heille markkinointiapua ja teknologiaa.
- Vahvistetaan naisten mahdollisuuksia osallistua tuotantoon myös siirryttäessä omavaraisesta kaupalliseen tuotantoon.
- Suomen tukemissa yksityissektorin reformiohjelmien suunnittelussa arvioidaan sukupuolivaikutukset ja varmistetaan, ettei hankkeilla ole sukupuolten eriarvoisuutta lisääviä vaikutuksia.
- Tuetaan työlainsäädännön ja sen toimeenpanon kehittämistä, huomioiden sukupuolten erilainen asema, tarpeet ja mahdollisuudet.
- Tuetaan hankkeita, jotka edistävät GSP-etujen parempaa tuntemista ja hyväksikäyttöä.
- Tuetaan tiedotus- ja koulutushankkeita, jotka lisäävät kansalaisryhmien ja naisjärjestöjen kapasiteettia osallistua kaupallistaloudellisia teemoja käsittelevään keskusteluun ja suunnitteluun.

Käytännön tarpeista strategiaan tarpeisiin

Kehitysyhteistyössä on viimeisten muutaman vuosikymmenen aikana vaikutettu huomattavastikin sekä naisten että miesten, tyttöjen ja poikien niin kutsuttuihin käytännön tarpeisiin. Haasteena on vaikuttaminen sukupuolten ja erityisesti naisten niin kutsuttuihin strategiaan tarpeisiin, joiden avulla voidaan vaikuttaa yhteiskunnan eriarvoisiin rakenteisiin. Vaikuttaminen stra-

tegiin tarpeisiin tarkoittaa yleensä vaikuttamista naisten kanalta keskeisiin oikeuskysymyksiin kuten maanomistusoikeuden toteutumisen linkittämistä keskeisesti esimerkiksi hanke-suunnitteluun ja identifiointiin. Se vaikuttaa myös siihen, millaisia hankkeita rahoitetaan.

A. Käytännön tarpeet

- Ovat usein välittömiä ja lyhytaikaisia
- Koskevat erityisesti vain joitain naisia
- Koskevat päivittäisiä tarpeita: ruokaa, asuntoa, tuloja, terveyttä, lapsia jne.
- Naiset itse tunnistavat helposti
- Voidaan vaikuttaa myönteisesti panostamalla aineelliseen hyvinvointiin; esimerkiksi jakamalla ruokaa ja käsipumppuja sekä rakentamalla sairaaloita.

Käytännön tarpeiden huomioiminen ja myönteinen vaikuttaminen naisten asemaan

- Naiset nähdään usein hyötyjinä ja joskus osallistujina.
- Voi parantaa naisten elämäntilannetta.
- Ei yleensä muuta perinteisiä sukupuolirooleja ja miesten ja naisten välisiä suhteita.

B. Strategiset tarpeet/pyrkimykset

- Ovat usein pitkäaikaisia
- Koskevat lähes kaikkia naisia
- Koskevat naisten alempiarvoista asemaa; mm. koulutuksen ja resurssien puutetta, sukupuolisidonnaista köyhyyttä ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa
- Naisten ei ole aina helppo itse tunnistaa
- Voidaan vaikuttaa myönteisesti vahvistamalla naisten itsetuntoa ja -arvostusta, lisäämällä naisten koulutusta, vahvistamalla naisten organisaatioita ja kannustamalla naisten osallistumista poliittiseen toimintaan.

Strategisten pyrkimysten huomioiminen ja myönteinen vaikuttaminen asemaan

- Naiset nähdään toimijoina.
- Voi parantaa naisten yhteiskunnallista asemaa.
- Voi lisätä naisten mahdollisuuksia ja päätäntävaltaa sekä muuttaa miesten ja naisten välisiä suhteita.

Yhteistyöneuvottelut

Jatkuvan vuoropuhelun lisäksi pitkäaikaisissa yhteistyömaissa järjestetään säännöllisin väliajoin kahdenväliset yhteistyöneuvottelut. Yhteistyöneuvottelut määrittelevät kahdenvälisen kehitysyhteistyön laajuuden, päämäärät, painopisteet ja voimavarojen suuntaamisen. Sukupuolten tasa-arvon asettaminen yhdeksi Suomen kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyön päätavoitteeksi ohjaa yhteistyöneuvotteluiden päätöksentekoa.

Sukupuolten tasa-arvoon liittyvän kysymyksenasettelun tulee olla entistä enemmän mukana yhteistyön varhaisista vaiheista lähtien. Suomen tulee informoida yhteistyömaiden edustajia omasta uudesta tasa-arvostrategiastaan sekä kiinnostuksesta tukea yhteistyömaan tasa-arvostrategian toimeenpanoa. Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistaminen edellyttää, että tehtävillä päätöksillä on positiivinen vaikutus sukupuolten tasa-arvon ja naisten aseman edistämiseen.

Tavoite: Kehitetään yhteistyöneuvotteluja

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, edustustot	Sisällytetään sukupuolten tasa-arvokysymykset yhteistyöneuvotteluiden (sekä CG- ja Round Table -kokousten) valmistelutyöhön ja neuvotteluihin.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, edustustot, neuvonantajat	Neuvottelujen valmistelutyön tulee sisältää tutustumisen seuraavaan materiaaliin: - Kansallinen sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia - Maakohtaiset tasa-arvon tilaa kuvaavat tilastot ja raportit ml. CEDAW-sopimuksen toimeenpanoa koskeva kansallinen raportti - Pääavunantajien tekemät maakohtaiset sukupuolten tasa-arvoanalyysit - Yhteistyömaiden köyhyysstrategiat erityisesti sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta.	v. 2004 lähtien
Edustustot	Edustusto keskustelee kansallisten sukupuolten tasa-arvoviranomaisten ja asiantuntijoiden sekä muiden viranomaisten kanssa sukupuolten tasa-arvon edistämisen painopisteistä osana yhteistyöneuvottelujen valmistavaa työtä. Kannustetaan yhteistyömaita kutsumaan tasa-arvoviranomaiset valmistelutyöhön ja neuvotteluihin.	v. 2003 lähtien, jatkuva
Neuvotteluvaltuuskunta	Yhteistyöneuvotteluissa otetaan esille keskeisiä tasa-arvokysymyksiä toiminnan eri alueilta ks. kohta poliittinen vuoropuhelu.	v. 2003 lähtien, jatkuva
Aluelinjat	Yhteistyöneuvottelujen mandaatti, pöytäkirja ja raportti sisältävät sukupuolten tasa-arvosta käydyn keskustelun ja tasa-arvon tilaa koskevan arvion käytyjen keskustelujen perusteella, sekä analyysin tehtyjen päätösten tasa-arvovaikutuksista.	v. 2004 lähtien

Kaksi tapaa tuottaa tietoa sukupuolesta ja tasa-arvon tilasta:

Sukupuolen mukaan jaoteltu tieto (kvantitatiivinen):

- Määrällistä, tilastoihin perustuvaa tietoa naisten ja miesten eroista ja epätasa-arvoisuudesta.
- Tilastoissa eritellään sukupuolen mukaan tietoja esimerkiksi koulunkäynnistä, eliniästä, äänestämisestä, työstä ja lainansaannista.

Sukupuolen huomioiva analyttinen tieto (kvalitatiivinen):

- Laadullista tietoa sukupuolten eroista ja epätasa-arvoisuudesta.
- Tarkoituksena on ymmärtää kulttuurisia piirteitä (esimerkiksi tapoja, normeja ja asenteita), jotka tavalla tai toisella vaikuttavat sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen.
- Analyttisen tiedon tuottamisprosessi alkaa tilastoissa esiintyvien naisten ja miesten välisten erojen havaitsemisen jälkeen. Etsitään erojen syntyperää, arvioidaan niiden luonnetta ja merkittävyyttä tasa-arvon toteutumisen kannalta sekä etsitään vaikuttamiskeinoja epäkohtien poistamiseksi.

Ohjelmayhteistyö

Suomen kehitysyhteistyövaroilla tuetaan enenevästi ohjelmia, jotka pyrkivät köyhyyttä vähentäviin taloudellisiin ja sektori-uudistuksiin yhteistyömaissa. Kansallisten sektori-ohjelmien ja sektori-kohtaisten strategioiden kehittämistä tukevat usein monet avunantajat samanaikaisesti.

Tavoite: Kehitetään ohjelmataukea

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat	Edellytetään, että yhteistyöohjelmien suunnittelussa selvitetään ohjelmien vaikutukset sekä miehiin että naisiin ja että selvityksen tuloksia käytetään ohjelmayhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa (tavoitteet ja mittarit sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi).	Jatkuva
Aluelinjat	Varmistetaan, että Suomen tukemissa ohjelmissa julkisen sektorin voimavarojen kohdentaminen edistää epätasa-arvon poistamista.	Jatkuva
Aluelinjat, edustustot, neuvonantajat	Varmistetaan ohjelmayhteistyön suunnittelu- ja sopimusvaiheessa sekä ohjelmien toteutuksessa että naisten aseman edistämiseen varataan riittävät resurssit (asiantuntemus, varat) ja seurataan resurssien käyttöä.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, edustustot	Tuetaan sektori-kohtaisten tasa-arvosuunnitelmien valmistamista ja seurataan niiden toimeenpanoa.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat	Varmistetaan, että Suomen palkkaamilla sektoriasiantuntijoilla on riittävä tasa-arvokysymysten osaaminen.	v. 2004 lähtien

Hankeyhteistyö

Kahdenväliset hankkeet muodostavat edelleen keskeisen osan Suomen kehityksipolitiikasta, vaikka niiden rinnalla muut kehitysyhteistyön muodot kuten ohjelmayhteistyö ovat nousseet keskeisempään asemaan. Jotta kahdenvälisillä hankkeilla pystyttäisiin poistamaan nykyistä tehokkaammin sukupuolten eriarvoisuutta ja edistämään naisten asemaa, tarvitaan nykyisten käytäntöjen muokkaamista ja aktiivista seurantaa.

Vastuuvirkamiesten ja neuvonantajien tulee varmistaa kaikissa hankesyklin vaiheissa (identifiointi, suunnittelu, hankeasiakirjan arviointi, toteutus, arviointi) että:

1. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on mukana palkattavien henkilöiden ja ryhmien työnkuvauksessa (Terms of Reference).
2. Hankeasiakirjoissa esitetty tieto on eroteltu sukupuolen mukaan (sex-disaggregated data).
3. Palkattavilla henkilöillä on tasa-arvon edistämiseen vaadittava riittävä asiantuntemus, tahto ja osaaminen.

Tässä luvussa on kirjattu muita konkreettisia toimenpiteitä hankeyhteistyön kehittämiseksi ja sitä kautta Suomen työn laadun ja vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Tavoite: Kehitetään hankeidentifiointia

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, konsultit, edustustot	Identifioidaan eri sektoreilla ja aloilla sellaisia hankkeita, joiden avulla pystytään vähentämään köyhyyttä ja sukupuolten eriarvoisuutta konkreettisin toimin. (s.24 Rahoituksen kohdentaminen)	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, konsultit, edustustot	Identifioinnin tulee sisältää sukupuolten tasa-arvovaihtelujen analyysi, jonka tulokset otetaan huomioon hankevaihtoehtoja vertailtaessa ja hanke-suunnittelussa.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, konsultit, edustustot	Identifioinnin aikana tulee keskustella paikallisten sukupuolten tasa-arvon asiantuntijoiden ja viranomaisten sekä muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa tasa-arvon edistämiseen liittyvistä tarpeista ja tasa-arvon tilasta.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, konsultit, edustustot	Identifioinnin raportoinnin tulee sisältää arvio eri ehdotusten sukupuolten tasa-arvoa koskevista vaikutuksista	v. 2004 lähtien
Projektikokous	Projektikokous tarkistaa, että ehdotettu hanke- tai ohjelma pystyy edistämään sukupuolten tasa-arvoa.	Jatkuva

Tavoite: Kehitetään hankesuunnittelua

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Suunnittelua tulee osaltaan ohjata identifiointivaiheessa tehty sukupuolten tasa-arvovaihtelujen analyysi.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Suunnittelun osana tehtävissä tausta-analyysissä (hyödynsääjä-, ongelma-, resurssi- ja mahdollisuuksien analyysi) otetaan sukupuoli tarkasteluun.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Integroidaan yhteistyömaiden kansalliset naisten asemaa ja osallistumista koskevat tavoitteet (esim. naisten osuuden lisääminen vesikomiteoissa) hanke- ja ohjelmasuunnitteluun.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Hankkeen tavoitteiden, tulosten ja toimintojen tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Tasa-arvon edistämiseen liittyvillä tavoitteilla, tuloksilla ja toiminnoilla tulee olla sukupuolen mukaan määritellyt määrälliset ja laadulliset mittarit hankeasiakirjassa (looginen viitekehikko)	v. 2004 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Hankkeen työntekijöiden vastuu sukupuolten tasa-arvon edistämässä tulee määrittää toimenkuvissa. Joissain hankkeissa tarvitaan erityinen tasa-arvokysymysten asiantuntija.	v. 2003 lähtien

Edustustot, aluelinjat, konsultit	Sukupuolten tasa-arvoon liittyvä koulutus sisällytetään tarpeen mukaan hankeasiakirjaan.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi varataan riittävät henkilö- ja budjetti-resurssit.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Sukupuolten tasa-arvon edistäminen tulee valtavirtaistaa koko hankedokumentaatioon läpäisyperiaatteella, ei vain erilliseksi osaksi.	v. 2003 lähtien
Edustustot, aluelinjat, konsultit	Varmistetaan paikallisten naisten ja miesten osallistuminen ja naisten ja miesten tarpeiden sisällyttäminen hankesuunnitteluun.	v. 2003 lähtien
	Suunnittelun tulee perustua seuraavaan materiaaliin, sen hallintaan ja aktiiviseen käyttöön: - Kyseessä olevan maan kansallinen sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia - Suomen kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyön sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia - Pekingin toimintaohjelma - Kaikkinaisen naiseen kohdistuvan syrjinnän poistamiseen pyrkivä sopimus (CEDAW) ja sen kansalliset raportit - Pääavunantajien tekemät maakohtaiset sukupuolten tasa-arvoanalyysit	v. 2004 lähtien

Tavoite: Kehitetään hankeasiakirjan arviointia (appraisal)

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Arviointi tarkastelee tarkoituksenmukaisuutta (vastaako hanke kaikkien hyödynsaajien tarpeita) ja selvittää, edistävätkö hankkeen tavoitteet, tulokset ja toiminnot sukupuolten tasa-arvoa ja onko niillä määrälliset ja laadulliset mittarit hankedokumentissa (looginen viitekehikko).	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Arviointi varmistaa, että sukupuolten tasa-arvo on valtavirtaistettu koko hankedokumentaatioon läpäisyperiaatteella	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Arvioinnin aikana tulee keskustella kansallisen sukupuolten tasa-arvon vastuutahon kanssa ja tarkistaa, että suunnittelut toimenpiteet ovat linjassa kansallisten tasa-arvosuunnitelmien kanssa.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Varmistaa, että tasa-arvoa ja naisten oikeuksia ao. maassa koskeva em. materiaali sekä Suomen periaatteet ovat toimineet hankesuunnittelun pohjana.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, konsultit	Hankeasiakirjan arvioinnin johtopäätöksissä ja suosituksissa tulee arvioida, miten hanke edistää sukupuolten tasa-arvoa.	v. 2003 lähtien

Tavoite: Kehitetään tarjouskilpailumenettelyä ja sopimusten laadintaa

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, KYO-12 juristit	Arvioidaan osana hallitusten välisten sopimusten laadintaa tarve sisällyttää sopimukseen erityinen sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskeva kohta.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat	Sukupuolten tasa-arvoa edistävä lähestymistapa, sukupuolten tasa-arvoon liittyvä osaaminen sekä molempien sukupuolten edustavuus otetaan systemaattisesti arviointikriteereiksi, ja ne mainitaan tarjouskilpailukutsuissa ja -ohjeissa.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat, tarjousarvioitsijat	Tarjouskilpailun haastattelussa varmistetaan konsultin, erityisesti hankekoordinaattorin tai ryhmän vetäjän, osaaminen sukupuolten tasa-arvon edistämässä sisällyttämällä tarjouskilpailujen haastatteluihin systemaattisesti tätä testaavia, yhteistyömaan edustajien kanssa laadittuja kysymyksiä.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, neuvonantajat	Konsulteille annettavaan palautteeseen sisällytetään sukupuolten tasa-arvokysymysten osaamisen vaikutus tarjouskilpailun tuloksiin.	v. 2004 lähtien
Hankintatiimi	Muokataan tarjouskilpailuvaatimukset ja konsulttien hankintaohjeet tasa-arvostrategian periaatteisiin sopiviksi.	v. 2003 - 2004 aikana

Esimerkki tarjouskilpailusta

Suomen ja Etelä-Afrikan yhteistyöhanke (Northern Province Rural Development Programme) tarjouskilpailussa eteläafrikkalaisen maatalousministeriön edustaja toivoi haastattelukysymyksiin sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvää osaamista testaavia kysymyksiä. Tämä osaaminen otettiin keskeisenä kriteerinä huomioon myös tarjousten arvioinnissa. Ohessa esimerkki kysymyksestä, joka hankkeen Chief Technical Adviser -kandidaateilta kysyttiin:

What is your perception of the situation of the land reform in South Africa during the fact-finding mission? What kind of gender-related issues are relevant in the land reform process?

Tavoite: Kehitetään hanketoteutuksen laatua

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, edustusto, neuvonantajat	Hankkeen vuosittaista työsuunnitelmaa hyväksyttäessä edellytetään, että suunnitelmaan on sisällytetty suunnitelmat sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (tavoitteet, mittarit, resurssit)	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, edustustot, konsultit	Tehdään toteutuksen osana sukupuoli-analyysi, mikäli sitä ei ole tehty suunnitteluvaiheessa. Analyysi ohjaa tavoitteiden asettamista.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, edustustot	Edellytetään, että hankekoordinaattori ja/tai ryhmän vetäjä on kokonaisvastuussa sukupuolten tasa-arvon edistämisestä osana muuta toteutusvastuuta ja raportoi edistyksestä.	v. 2003 lähtien
Aluelinjat, edustustot, konsultit	Pyritään siihen, että hankkeen päätöksenteon kaikilla tasoilla vallitsee sukupuolten tasa-arvoisuus	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, edustustot, konsultit	Varmistetaan, että hankkeen sukupuolten tasa-arvosta vastaava asiantuntija voi osallistua hanketta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon ja saa käyttöönsä riittävät rahalliset resurssit sekä hankkeen johdon tuen.	Jatkuva

Tavoite: Kehitetään hankeseurannan laatua

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Aluelinjat, edustustot, neuvonantajat	Hankkeen seurantakokouksissa (SVB, SC) edellytetään sukupuolten tasa-arvon edistämisen raportointia asetettujen tavoitteiden perusteella.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, edustustot, neuvonantajat	Kannustetaan naisjärjestöjen ja tasa-arvoviranomaisten osallistumista SC:hen, mikäli näillä on siihen mahdollisuus ja kiinnostus.	v. 2004 lähtien
Aluelinjat, edustustot, neuvonantajat	Edustuston ja ministeriön edustajat kiinnittävät kenttävierailuilla huomiota tasa-arvokysymyksiin osana keskeisiä kysymyksiä. Vierailujen aikana keskustellaan aktiivisesti molempien sukupuolten edustajien kanssa.	v. 2003 lähtien
Hanketoteuttajat, aluelinjat, neuvonantajat	Seurataan hankedokumenttiin ja loogiseen kehikkoon sisällytettyjen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvien tavoitteiden toteutumista muun seurannan osana ja raportoidaan saavutetusta kehityksestä laadullisten ja määrällisten indikaattorien avulla.	v. 2005 lähtien
Hanketoteuttajat, aluelinjat, neuvonantajat	Edellytetään sukupuolen mukaan eriteltyä tietoa hankeraporteissa.	v. 2003 lähtien

Tavoite: Kehitetään hankearviointia ja evaluointimenettelyjä

Sekä yksittäisten hankearviointien että laajempien evaluointien tehtävänä on arvioida, miten sukupuolten tasa-arvoa on onnistuttu edistämään Suomen tukemassa toiminnassa. Tähän asti keskeinen ongelma useissa kahdenvälisissä tai muissa hankkeissa on ollut, että ei ole luotu tasa-arvon edistämiseen liittyviä tavoitteita eikä siten sisällytetty tasa-arvokysymyksiä loogiseen viitekehikkoon, työsuunnitelmaan tai raportteihin. Hanke-

arviointien tai laajempien evaluointien on puolestaan vaikea arvioida tavoitteiden toteutumista, mikäli tavoitteita ei ole alunperinkään luotu.

Evaluoinneissa on jatkossa tarkasteltava, miten Suomen toiminta on edesauttanut sukupuolten välisen eriarvoisuuden poistamista ja tehtävä tästä jatkosuosituksia. Evaluointien tekemät suositukset integroidaan tulevan toiminnan suunnitteluun, muuten evaluoinnilla ei saavuteta toivottua laadullista vaikuttavuutta.

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-08, KYO-12, konsultit	Suomen kehitysyhteistyötä koskeissa kaikissa evaluoinneissa sisällytetään sukupuolten tasa-arvon edistäminen arviointiin keskeisenä onnistumisen kriteerinä.	v. 2003 lähtien
KYO-JORY, KYO-08, konsultit	Evaluointiryhmien tehtävänä on sisällyttää evaluointien suosituksiin sukupuolten tasa-arvoa koskevia konkreettisia suosituksia.	v. 2003 lähtien
KYO-JORY, KYO-11, KYO-12 aluelinjat	Käytetään evaluointien sukupuolten tasa-arvoon liittyviä keskeisiä suosituksia tulevan toiminnan suunnittelun pohjana.	v. 2004 lähtien

Naiset vähitellen mukaan Nepalin vesi- ja sanitaatiohankkeessa

Lumbinin vesi- ja sanitaatio-ohjelma on vuonna 1990 käynnistynyt hanke, jonka tavoitteena on ollut Lumbinin alueella asuvan maaseutuväestön veden saannin ja sanitaatio-olojen parantaminen kehittämällä järjestelmiä ja menetelmiä yhteistyössä Nepalin paikallisviranomaisten ja paikallisen väestön kanssa. Suomi rahoittaa hanketta, asiantuntijana hankkeessa on mukana Suunnittelukeskus Oy.

Naisten mukaan saaminen on ollut tärkeä tavoite alusta alkaen. Myönteistä kehitystä onkin tapahtunut sekä hankkeessa että Nepalin hallinnossa. Nepalin hallituksen suosituksen mukaan vedenkäyttäjäkomiteoissa pitää nykyisin olla kaksi naista. Suositusta ei aina noudateta - syyksi ilmoitetaan usein, että naiset eivät ole kiinnostuneita eivätkä halua olla 'julkisuudessa' tai, että heillä ei ole aikaa tai tarvittavia kykyjä. Nämä ovat kuitenkin miesten näkemyksiä asioista. Lumbinin hankkeen suositukseksi on, että puolet vedenkäyttäjäkomiteoiden jäsenistä tulee olla naisia. Hankkeen piirissä olevissa komiteoissa onkin nykyisin usein näin. Toinen asia sitten on, kuka kokouksissa käy ja ennen kaikkea kuka niissä on äänessä.

Nepalin vesi- ja sanitaatiohankkeessa tehdyn gender-analyysin mukaan naisten osallistumishalukkuus ja -valmius on suurempaa kuin oletetaan. Analyysissa haastatelluista naisista 89 prosenttia oli sitä mieltä, etteivät miehet - joille tieto asioista aina näyttää menevän ensin - tiedottaneet heitä mahdollisuuksistaan. Naisista 95 prosenttia haluaisi nähdä enemmän naisia 'julkisissa' tehtävissä ja haluaisi lisää naisia vesikomiteoihin. Naisista 2 prosenttia vastusti ajatusta, 3 % ei osannut sanoa. Myös miehistä 69 prosenttia halusi lisää naisia näihin tehtäviin, 19 prosenttia vastusti ajatusta, 11 prosenttia ei osannut sanoa. Vuonna 1997 tehdystä analyysistä kiinnostavaa oli myös se, että haastatelluista miehistä 68 prosenttia tiesi vesihankkeen olemassaolosta, mutta naisista vain 24 prosenttia.

Hankkeessa tehty analyysi osoitti, että naisten ja miesten käsitykset sosiaalisesta, kulttuurisesta ja fyysisestä ympäristöstään erosivat toisistaan. Myös ongelmien priorisointi on erilaista. Näiden eriävyyksien ymmärtäminen on tärkeää. Nepalin hankkeessa analyysiin pohjautuneen tasa-arvosuunnitelman avulla on saatu enemmän naisia osallistumaan vesi- ja sanitaatiokehitykseen ja tukiorganisaatioiden toimintaan. Hankkeen osana tehtävien yhteisöjen omien suunnitelmien tarkoituksena on nykyään työtehtävien jakaminen miesten ja naisten välillä siten, että kummallakin on tärkeitä tehtäviä, mutta kumpikaan sukupuoli ei ole ylitöylytetty. Työsarkaa on vielä paljon ja hankkeessa työskentelevä paikallinen gender-neuvonantaja jatkaa tasa-arvosuunnitelman toteutustyötä ja sen varmistamista, että kaikki osapuolet ymmärtävät naisten osallistumisen tärkeyden vesi- ja sanitaatiokehityksen kaikissa vaiheissa - suunnittelussa, päätöksenteossa, toteutuksessa ja kehittämistyössä.

Paikallisen yhteistyön määräraha (PYM)

Paikallisen yhteistyön määrärahalla tuetaan Suomen kehitysmaapolitiittisen linjauksen päämäärien saavuttamista. Määrärahoja koskevan uuden normin (18/2002) mukaisesti erityistä huomiota tulee kiinnittää aloitteisiin, jotka vahvistavat maan kansalaisyhteiskunnan kehittämistä tavalla, joka lisää yhteiskunnallista tasa-arvoa, sukupuolten välistä tasa-arvoa, kansalaisosallistumisen avoimuutta ja ihmisoikeuksia. Paikallisen yhteistyön määräraha soveltuukin hyvin tukemaan sukupuol-

ten tasa-arvon sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämiseen tähtäviä hankkeita. Tukea tulisi suunnata sekä kansallisen tason lainsäädännölliseen ja poliittiseen vaikuttamistyöhön keskittyville järjestöille että ruohonjuuritason naisten järjestäytymistä ja osallistumista edistävälle järjestöille, joilla on laaja kannatuspohja.

Erityisten naisten oikeuksien hankkeiden lisäksi tasa-arvon edistämisen näkökohta tulee ottaa kaikissa PYM -hankkeissa keskeisesti huomioon.

Tavoite: Edistetään sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista pym-rahojen käytössä

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Edustustot, neuvonantajat, aluelinjat	Varmistetaan, että lähetystöjen paikallisen yhteistyön määrärahasta vastaavalla henkilöstöllä on riittävää osaamista ja varmistetaan osallistuminen koulutukseen tarvittaessa.	v. 2004 lähtien
Edustustot, neuvonantajat, aluelinjat	Kehitetään paikallisen yhteistyön määrärahojen kriteerejä siten, että tasa-arvon edistäminen on osa paikallisille järjestöille asetettavia vaatimuksia.	v. 2003 aikana
Edustustot	Edellytetään sukupuolittain eriteltyä tietoa hankeraporteissa.	v. 2004 lähtien

Monenkeskinen yhteistyö

Monenkeskinen poliittinen vuoropuhelu

Suomi käy monenkeskistä poliittista vuoropuhelua usealla taholla. Näistä keskeisiä ovat: YK ja YK:n operatiiviset - ja erityisjärjestöt, EU, WTO, OECD, Maailmanpankki, Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF), alueelliset kehitysrahoituslaitokset ja kansainväliset ympäristösopimukset ja -rahastot, Geneven aseidenriisuntakonferenssi sekä alueelliset dialogimekanismit kuten EU-Afriikka-dialogi ja NEPAD (The New Partnership for Africa's Development) sekä ASEM-prosessi (Asia-Europe Meeting). Myös pohjoismainen yhteistyö on usein tärkeä keskustelufoorumi.

Suomen tehtävänä on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksia kaikessa monenkeskisessä yhteistyössä niin kansallisesti, Pohjoismaisessa yhteistyössä kuin EU:n osana toimittaessa. Vaikuttaminen voi tapahtua poliittisen dialogin kautta esimerkiksi YK:n yleiskokouksessa, YK:n talous- ja sosiaali-neuvostossa ECOSOCissa sekä sen alaisissa funktionaalisissa toimikunnissa ja muissa ECOSOCin alaisissa elimissä, YK-konferenssien valmistelu- ja toimeenpanon seurantaprosesseissa sekä edistämällä tasa-arvonäkökulmaa aktiivisesti YK:n kehitysohjelmien ja -rahastojen sekä YK:n erityisjärjestöjen työssä.

Vaikuttaminen YK-järjestöjen ja kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten ja ympäristörahojen politiikkaan

Suomella on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa niiden kansainvälisten järjestöjen ja rahastojen työhön, joita se rahoittaa. YK:n operatiivisista järjestöistä eniten tukea allokoidaan UNDP:lle,

UNFP:lle, Unicefille ja WFP:lle. Rahoituslaitoksista Suomi allokoii tukea Maailmanpankin, Afrikan kehityspankin, Aasian kehityspankin ja Latinalaisen Amerikan kehityspankin ja kautta.

Kaikkia YK-järjestöjä ja kansainvälisiä rahoituslaitoksia, joita Suomi tukee, sitoo Pekingin toimintaohjelman valtavirtaistamisperiaate. Järjestöt ja rahoituslaitokset ovat onnistuneet tähänastisissa pyrkimyksissään vaihtelevasti. Useimmilla järjestöillä ja pankeilla on olemassa omat tasa-arvostrategiat. Suomi on toiminut aktiivisesti sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi sekä YK-järjestöissä että kehitysrahoituslaitoksissa yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa.

Suomi pystyy vaikuttamaan tasa-arvon edistämiseen erityisesti johtokuntatyöskentelyssä, vuosikokouksissa sekä maastrategiatyöskentelyssä. Järjestelmällisesti esillä pidettäviin asioihin tulee kuulua sekä järjestöjen ja pankkien operatiivinen toiminta että järjestöjen ja pankkien oman henkilöstön tasa-arvokysymykset kuten palkkaus- ja uralla etenemiskysymykset.

Valtavirtaistamisen lisäksi Suomen tukemista järjestöistä esim. UNFP:n toiminta seksuaalioikeuksien ja Unicefin toiminta tyttöjen koulutuksen edistämiseksi tukee sukupuolten eriarvoisuuden poistamista. Suomi tukee myös naisten oikeuksiin keskittyvää UNIFEMin naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäisyn rahastoa. Suomi voi tukea myös pankkien erityisrahastoja. Rahallinen tuki pankkien tai YK-järjestön tasa-arvotyölle täytyy kuitenkin aina kytkeä järjestöjen/rahoituslaitosten omarahoitukseen. Vaikuttamisväylänä toimivat myös teemaseminaarit, esimerkiksi vuonna 2002 järjestetty Pohjoismaiden ja Latinalaisen Amerikan kehityspankin (IDB) järjestämä 'Poverty and Gender' -seminaari sekä Suomen v. 2001 YK:n lasten erityisistunnon valmistelukokouksen yhteydessä järjestämä seminaari tyttöjen koulutuksesta.

Tavoite: Lisätään suomen vaikuttavuutta monenkeskisessä työssä

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
GLO-linja, POL-20 OIK-30	Suomi painottaa kaikissa YK-prosesseissa ja konferensseissa ml. konferenssiseurannassa sekä asiakirjojen laadinnassa systemaattisesti sukupuolten tasa-arvon edistämisen sisällyttämistä näihin prosesseihin ja asiakirjoihin.	Jatkuva
GLO-linja, KYO-10, aluelinjat, OIK-30	Tiivistetään yhteistyötä Suomen harjoittaman YK-politiikan ja kehitysmaapolitiikan eri instrumenttien välillä naisten ihmisoikeuksien systemaattiseksi edistämiseksi.	v. 2003 lähtien
GLO-linja, POL-20	Suomi edellyttää YK:lta tehokkaita toimenpiteitä YK:n rauhanturvaajien tekemien ihmisoikeusloukkausten (mm. naiskaupan edistäminen, raiskaukset, seksipalvelujen alaikäisiltä) ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi.	Jatkuva
GLO-52, GLO-53	Seurataan YK:n, sen erityisjärjestöjen sekä operatiivisten ohjelmien ja rahastojen ja kehitysrahoituslaitosten omien sukupuolten tasa-arvostrategioiden toteuttamista.	Jatkuva
GLO-52, GLO-53	Edellytetään, että tuettavien järjestöjen ja rahoituslaitosten maastrategioihin on sisällytetty sukupuolten tasa-arvon edistäminen riittävällä tavalla.	Jatkuva
GLO-52, GLO-53	Johtokunta- ja vuosikokousvaltuuskuntien valmistelutyöhön sisällytetään tutustuminen yhteistyötahon sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategiaan ja toimintaohjelmaan.	Jatkuva
GLO-52	Osallistutaan YK:n operatiivisten järjestöjen ja -ohjelmien sisäisiin arviointeihin ja kenttamatkoihin. Edellytetään järjestöiltä ammattimaista sukupuolten tasa-arvon edistämisen sisällyttämistä arviointiin.	v.2003 lähtien
GLO-52, GLO-53	Edellytetään systemaattisesti YK-järjestöiltä ja kehitysrahoituslaitoksilta sukupuolen tasa-arvon edistämistä oman henkilökunnan osalta ja seurataan tilanteen kehittymistä.	Jatkuva
GLO-53, KYO-13	Seurataan rahoituslaitosten toiminnan vaikutuksia naisten ja tyttöjen asemaan.	Jatkuva
UM	Varmistetaan, että kaikissa Suomen valtuuskunnissa on kohtuullisen tasainen mies- ja naisedustus (tavoite vähintään 40 % molempia).	Jatkuva
KPO, GLO-52	Suomi seuraa tiiviisti ja ottaa osaa keskusteluun työelämän oikeuksien kansainvälisen säätelyn kehittämistä.	Jatkuva

EU:n kehitysmaasuhteet

Suomi osallistuu linjaustensa pohjalta Euroopan Unionin kehitysmaapolitiikan muotoiluun. Suomi korostaa EU-politiikassa samoja päätavoitteita kuin omassa kehitysmaapolitiikassaan. Suomi vaikuttaa EU:n toimintaan myös maatasolla niissä maissa, joissa Suomella on edustus.

Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on kiinnitetty huomiota EU:ssa valmistelussa olleiden politiikkalinjausten yhteydessä, joskus myös komitologiakäsittelyssä olleiden kehitysyhteistyöhankkeiden ja -ohjelmien kohdalla. Merkittävimmät viime vuosien asiakokonaisuudet ovat olleet Cotonoun sopimus ja neuvoston ja komission julkilausuma EY:n kehitysyhteistyöpolitiikasta.

Toiminnallaan yhdessä muiden Pohjoismaiden ja samanmielisten maiden kanssa Suomen myötävaikuttanut Cotonoun sopimuksen lopputulokseen, jossa sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi kolmesta läpileikkaavasta teemasta.

EU ottaa kantaa myös yksittäisiin sukupuolesta johtuviin ihmisoikeusloukkauksiin. Suomi on pyrkinyt ja pyrkii jatkossa vaikuttamaan aktiivisesti näiden kannanottojen tekemiseen ja muotoiluun oman ihmisoikeuspolitiikkamme mukaisesti.

Suomen tulee jatkaa EU:n sisällä vahvaa linjaa naisten oikeuksien edistämiseksi, mukaan lukien seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien edistäminen. Suomen kannalta tärkeä vaikuttamismahdollisuus tarjoutuu Suomen seuraavalla EU-puheenjohtajuuskaudella vuonna 2006.

Tavoite: Lisätään vaikuttavuutta EU-yhteistyössä

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO, GLO-linja, aluelinjat, KPO, POL	Otetaan sukupuolten tasa-arvon kysymykset systemaattisesti esille EU:n kehitysmaihin liittyvien kantojen ja toimien valmistelussa relevanteilta osin.	v. 2004 lähtien
KYO-13	Seurataan EU:n kehitysyhteistyön sukupuolten tasa-arvostrategian toteuttamista ja pidetään kysymykset systemaattisesti esillä vuoropuhelussa.	Jatkuva
KYO-13, aluelinjat, edustustot	Seurataan EU:n maastrategioita tasa-arvon edistämisen näkökulmasta.	Jatkuva
Aluelinjat, edustustot	Seurataan EU:n hankkeita ja eri sektorien strategioita tasa-arvonäkökulmasta erityisesti Suomen pitkäaikaisten yhteistyömaiden osalta.	Jatkuva
KYO-13, aluelinjat	Tuetaan aloitteita kaupallistaloudellisen vaihdon sukupuolivaikutusten selvittämiseksi.	v. 2004-2006
KYO-13, aluelinjat, KPO, POL	Sisällytetään tasa-arvostrategia Suomen seuraavan EU-puheenjohtajuuskauden strategiaan.	v. 2004-2006

Humanitaarinen apu

Humanitaarinen apu toimitetaan usein perille nopeasti ja vaikeissa olosuhteissa. Silti yhä useammin tunnustetaan, että tämä seikka ei saa estää sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien ottamista huomioon alusta lähtien.

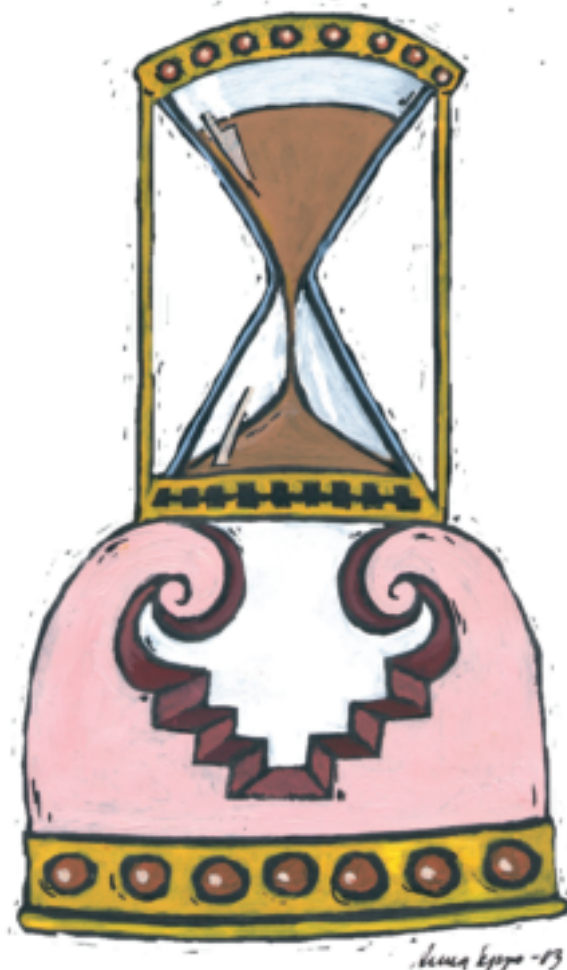
Naisilla ja miehillä, tytöillä ja pojilla on humanitaaristen kriisien kontekstissa sekä samanlaisia että erilaisia tarpeita ja erilaiset mahdollisuudet. Humanitaarisen avun toimenpiteillä voi olla hyvin erilainen ja pahimmillaan epätasa-arvoinen vaikutus eri ryhmiin, mikäli näitä eroja ei ymmärretä tai huomioida. Humanitaarisen avun tarveanalyysissä ja suunnittelussa on osattava ottaa huomioon nämä erot.

Viime vuosina on noussut esiin hälyttäviä raportteja pakolaisleireiltä, joissa humanitaarisen avun työntekijät ovat syyllistyneet naisiin ja tyttöihin (lapsiin) kohdistuneisiin rikoksiin kuten seksuaaliseen riistoon ja väkivaltaan.

Suomen humanitaarinen apu kanavoidaan kansalaisjärjestöjen ja monenvälisten organisaatioiden kautta. Näiden organisaatioiden kyky valtavirtaistaa sukupuolten tasa-arvo toimintalinjauksiin, strategioihin ja vuoropuheluun on edellytys tasa-arvon edistämiseksi. Humanitaarisen avun työntekijöissä naiset ovat edelleen huomattavan aliedustettuina. Suomi pyrkii tämän epätasapainon poistamiseen.

Tavoite: Lisätään vaikuttavuutta humanitaarisen avun laatuun

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
GLO-56	Edellytetään, että humanitaarisen avun järjestöt takaavat niin naisten kuin miestenkin osallistumisen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen ja että Suomen tukemat järjestöt sisällyttävät sukupuolen tasa-arvon edistämisen omiin ohjelmiinsa ja hankkeisiinsa.	v. 2003 lähtien
GLO-56	Vastuuvirkamiehet tuovat sukupuolten tasa-arvoon liittyvät kysymykset kuten järjestöjen omien tasa-arvostrategioiden ja käyttäytymissääntöjen (code of conduct) toimeenpanon systemaattisesti esille neuvotteluissa ja vuoropuhelussa humanitaarisen avun yhteistyötahojen kanssa.	Jatkuva
GLO-56	Edellytetään gender-osaamista ja gender-näkökulman valtavirtaistamista avustettavilta järjestöiltä.	v.2003 lähtien
GLO-56	Otetaan järjestöjen kanssa esille pakolaisnaisten ja -tyttöjen erityisen suojelun tarve mm. väkivallalta ja seksuaaliselta väkivallalta.	Jatkuva
GLO-56, rekrytointi	Tuetaan naisten määrän lisäämistä humanitaarisen avun ja siviilikriisihallinnan kaikissa tehtävissä.	v. 2003 lähtien

Kansalaisjärjestöyhteistyö

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli Suomen kehitysyhteistyön toteutuksessa. Merkittävä osa Suomen kehitysyhteistyöstä toteutetaan suomalaisten, yhteistyömaiden ja kansainvälisten kansalaisjärjestöjen kautta. Suomen valtion kehitysyhteistyövaroilla toimivia kansalaisjärjestöjä sitovat Suomen allekirjoittamat kansainväliset ja kansalliset sitoumukset. Kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen määrä ja kirjo on suuri. Huomattava osa UM:n suomalaisilla järjestöille suuntaamista varoista suunnataan seitsemälle (v. 2002) niin sanotulle kehysjärjestöille, joiden toimintaa tuetaan kehyssovimuksen pohjalta.

Suomalaisten kansalaisjärjestöjen toiminta jakautui vuonna 2001 eri sektoreille seuraavasti: yhteiskunnallinen kehitys 30 prosenttia, opetus ja koulutus 19 prosenttia, terveydenhuolto 27 prosenttia, sosiaalipalvelut 9 prosenttia, maa- ja metsätalous ja ympäristö 9 prosenttia sekä muut alat 6 prosenttia.

Hankesuunnittelun ja toteutuksen laatu vaihtelee sukupuolten edistämisen näkökulmasta käytännössä paljon. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on ollut kirjattuna tavoitteena vain pienessä osassa hankkeita. Toisaalta eriarvoisiin rakenteisiin on joskus pystytty vaikuttamaan, vaikka naisten aseman parantaminen ei alunperin olisikaan ollut hankkeen kirjattuna tavoitteena. Viimeaikaisten evaluointien, kuten Kenian kansalaisjärjestöyhteistyön evaluoinnin (v. 2002) mukaan naiset ovat kansalaisjärjestöhankkeissa usein keskeinen hyödynsaajaryhmä

esim. terveys- ja koulutushankkeissa. Hankkeet eivät sen sijaan olleet pyrkineet tietoisesti vaikuttamaan sukupuolten eriarvoisuuteen. Kansalaisjärjestöhankkeiden laadun kehittämiseen yleensä on kiinnitetty viime vuosina huomiota mm. hankeohjeistusta kehittämällä. UM ja Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA ovat myös panostaneet voimakkaasti hankesuunnittelukoulutukseen, ja erityisesti osallistuvan suunnittelun menetelmiin.

Osa kansalaisjärjestöistä on ammattimaisia järjestöjä, joilla on palkattua henkilökuntaa ja useita suuria hankkeita. Osa järjestöistä on kokonaan vapaaehtoisvoimin toimivia pieniä järjestöjä. Perusedellytykset sukupuolten tasa-arvon edistämisestä koskevat kaikkia järjestöjä. Hankkeita arvioidessa virkamiehet käyttävät kuitenkin harkintaa esim. siinä, kuinka syvällistä tai asiantuntevaa paneutumista voidaan edellyttää.

Suomi tukee myös useita kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä ja muita organisaatioita Suomen tavoitteiden mukaisilla temaattisilla alueilla ja sektoreilla. Noin viidenkymmenen tuetun järjestön (v. 2002) joukossa on 4-5 sellaista järjestöä, jotka toimivat pääasiassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja naisen aseman parantamiseksi.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen aiempaa tavoitteellisemmin on ulkoministeriön ja kansalaisjärjestöjen sekä kumppanijärjestöjen yhteinen haaste ja oppimisprosessi.

Tavoite: Edistetään sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamista kansalaisjärjestöyhteistyössä

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-33, neuvonantajat	Edellytetään, että kansalaisjärjestöjen hankehakemuksessa selvitetään hankkeen mahdolliset tasa-arvovaiikutukset sekä se, millä lailla hanke vaikuttaa eri sukupuoliin.	v. 2003 lähtien
KYO-33	Edellytetään, että kehysjärjestöt valtavirtaistavat sukupuolten tasa-arvon edistämisen hankesuunnitelmiin ja mahdolliseen hankekehikkoon.	Jatkuva, uusia sopimuksia neuvoteltaessa v. 2003 lähtien
KYO-33	Edellytetään, että hankesuunnitelmien ja raporttien ihmisiä koskevat perustiedot on eritelty sukupuolen mukaan (naiset, miehet, tytöt, pojat).	v. 2003 lähtien
KYO-33	Edellytetään tasa-arvotavoitteiden onnistumisen arviointia hanke-raportoinnissa.	v. 2005 lähtien
KYO-33	Kannustetaan järjestöjä määrittelemään, millä tahoilla/kenellä on vastuu sukupuolten tasa-arvon edistämisestä hankkeissa.	Jatkuva
KYO-33	Tuetaan kansalaisjärjestöjen osallistumista konferensseihin ja koulutus-seminareihin, edellytetään, että osallistujissa on mahdollisimman tasa-puolisesti sekä naisia että miehiä.	v. 2003 lähtien
KYO-33	Edellytetään, että järjestöt osallistuvat KEPÄn tai muun tahon järjestämään gender-koulutukseen tai kouluttautuvat muilla tavoin (esim. internet, muu koulutusmateriaali).	v. 2003 lähtien
KYO-33	Tuetaan suomalaisten järjestöjen ja yhteistyöjärjestöjen yhteisiä tasa-arvokoulutustilaisuuksia osana hanketoteutusta.	Jatkuva
KYO-33	Lisätään järjestöjen hankeohjeistukseen sukupuolinäkökulma.	Kevät-kesä v. 2003
KYO-31, KYO-33	Tiedotetaan järjestöille uusista käytännöistä osana hanketuen seminaaria.	Kevät 2003
KYO-33, KYO-31	Luodaan internet-pohjainen kansalaisjärjestöille ja vastuuvirkamiehille tarkoitettu koulutuspaketti.	v. 2003 aikana
KYO-33, KYO-31	Jaetaan laajasti yhteistyöjärjestöille julkaisua 'Kuka pelkää genderiä' sekä UM:n omia julkaisuja (mm. Navigating Gender).	Jatkuva
KYO-30, KYO-31, KYO-33	Kehitetään yhdessä KEPÄn kanssa hyvien hankkeiden palkitsemista tasa-arvonäkökohdasta.	v. 2003
KYO-33	Lisätään tasa-arvon edistämisen huomiointi INGO-strategiaan ja kumppaneiden valintakriteereihin.	v. 2003 aikana
KYO-33, KYO-12	INGO-yhteistyössä annetaan etusija kumppaneille, joilla on omaa toimintaa koskeva tasa-arvostrategia ja joiden hankkeissa on tasa-arvoa edistäviä tavoitteita ja toimenpiteitä.	V. 2003 lähtien, jatkuva
KYO-12 juristit	Osana INGOjen kanssa tehtävien sopimusten laadintaa arvioidaan tarve sisällyttää sopimukseen erityinen sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskeva kohta.	v. 2003 lähtien
KYO-33, KYO-12	Seurataan tasa-arvokysymysten sisällyttämistä INGOjen raportteihin.	V. 2003 lähtien

Korkotuki ja taloudellinen, teollinen ja teknologinen yhteistyö

Suomi antaa korkotukiluottoja pääasiassa sosiaali- ja ympäristösektoreille. Korkotukihankkeita koskevissa ohjeissa todetaan, että kaikki korkotukihankkeet arvioidaan Suomen kehitysyhteistyön päätavoitteiden toteutumisen ml. sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta. Vaikutusten arviointi ei vielä ole ollut aktiivista. Korkotukihankkeet ovat luonteeltaan investointihankkeita, myös investointihankkeilla voi olla erilaiset vaikutukset naisiin ja miehiin. Naisilla ja miehillä voi olla myös erilaisia prioriteetteja investointikohteiden suhteen.

Taloudellista, teollista ja teknologista yhteistyötä edistämään perustetut TTT-sekakomissiot tarjoavat instrumentin yrityksille. Yritykset voivat anoa TTT-määrärahoja teknologiansiirtoja ja

taloudellista yhteistyötä kehitysmaissa sisältävien hankkeiden alulle saamiseen. TTT-sekakomissiot perustuvat noin 40 kehitysmaan kanssa tehtyihin Taloudellista, Teollista ja Teknologista (TTT-) yhteistyötä koskeviin sopimuksiin.

Tuettavien hankkeiden on oltava liiketaloudellisesti kannattavia. Määrärahaa koskevissa ohjeissa todetaan, että hankkeita arvioitaessa otetaan huomioon kehitysyhteistyön päätavoitteet sekä hankkeiden kehitys-, sosiaali- ja ympäristövaikutukset.

Jokaisen TTT-hankkeen osalta on varmistettava, että hankkeilla ei ole negatiivisia vaikutuksia naisten tai miesten elämään ja että hankkeet eivät tule lisänneeksi eriarvoisuutta. Tämän lisäksi jatkossa tulee kehittää suunnittelu- ja arviointimenetelmiä siten, että korkotuen ja TTT-määrärahojen avulla voidaan vähentää sukupuolten eriarvoisuutta.

Tavoite: Kehitetään korkotuki (ja TTT) toiminnan laatua

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-11, KPO	Kehitetään korkotuki- ja TTT-hankkeiden ohjeistusta ml. esiarviointi- ja arviointiohjeistoa sekä hankearviointia huomioimaan köyhyyden vähentämisen ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteet relevanteilta osin.	v. 2003-2004
KYO-11, KPO	Edellytetään, että korkotukiluottoja arvioivissa tiimeissä on sekä naisia että miehiä.	v. 2004 lähtien

Tiedotustoiminta

Kehitysyhteistyötiedotuksen tehtävänä on tehdä tunnetuksi Suomen kehityskaupoliittia ja kehitysyhteistyötä sekä tarjota aineksia kansalaiskeskustelulle. Kehitysyhteistyön kirjallisessa julkaisu- ja verkkoalustassa on tuotu näkyvästi esille tasa-arvoon ja naisten oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Kehitysyhteistyökirjastossa on laadittu näihin aiheisiin liittyviä kirjallisuusluetteloita ja kysymystä on painotettu aineistohan-

kinnoissa. Tasa-arvokysymyksiin on kiinnitetty huomiota myös mm. koulutiedotuksessa sekä toimittajien matka-apurahoja koskevissa päätöksissä.

Suomalaisten tahojen tekemän tiedotuksen lisäksi Suomi tukee myös joissain yhteistyömaissa median kehittämistä. Tällaisissa yhteyksissä Suomi voi tukea aktiivisesti aloitteita median nais- ja mieskuviin vaikuttamiseksi ja sukupuolten tasa-arvoisuutta tukevien mediasisältöjen edistämiseksi.

Tavoite: Edistetään tasa-arvoa tiedottamisen kautta

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-31	Tiedotuksessa korostetaan entistä systemaattisemmin tasa-arvokysymysten valtavirtaistamista kaikkia sektoreita ml. perinteisiä 'kovia' sektoreita, koskevaan tiedotukseen.	v. 2003 lähtien
	Pyritään aktiivisesti poistamaan tiedottamisen kautta naisiin ja miehiin kohdistuvia stereotyyppioita sekä tuodaan esille naisten erityisiä tarpeita ja näkemyksiä.	Jatkuva
KYO-31	Tiedotetaan aktiivisesti tämän strategian ja toimintaohjelman toimeenpanon edistymisestä.	v. 2003 lähtien

Henkilöapu ja kansainvälinen rekrytointi

Kansainvälisen rekrytoinnin keskeisiä tavoitteita on kehittää suomalaisia henkilöresursseja sekä edistää suomalaisten asiantuntijoiden sijoittumista kansainvälisiin tehtäviin. Kehitysyhteistyömäärärahoin tuetaan apulaisasiantuntija- sekä YK-vapaaehtoisohjelmaa sekä osittain myös siviilikriisihallinnan koulutusta ja rekrytointeja.

Suomen monenvälisessä rekrytoinnissa vuonna 2001 YK-tehtäviin rekrytoituista oli noin 70 prosenttia naisia, noin 30 prosenttia miehiä, mikä vastaa suurin piirtein myös hakijoiden sukupuolijakaumaa. Rekrytointia seuraavat ja toteuttavat virkamiehet arvioivat, että suomalainen poikkeuksellinen suku-

puolijakauma saattaa olla kansainvälisten järjestöjen näkökulmasta tervetullut myös kokonaistilastojen kaunistajana. Se saattaa tahattomasti edesauttaa sitä, että muiden maiden ei tarvitse kiinnittää vastaavaa huomiota omien rekrytointiensä sukupuolijakaumaan ja vähentää painetta naisten määrän lisäämiseksi rekrytoinneissa. Tämä asia vaatii lisäselvitystä. On joka tapauksessa muistettava, että Suomen rekrytoinnit muodostavat vain pienen osan kokonaisrekrytoinneista.

Siviilikriisinhallinnan tehtäviin Suomesta rekrytoituista miehiä on ollut jonkin verran naisia enemmän.

Ministeriö voi tiedottamisella ja keskusteluissa kannustaa molempia sukupuolia hakeutumaan aloille, joissa kyseinen sukupuoli on aliedustettuna.

Tavoite: Edistetään tasa-arvoa rekrytoinnin kautta

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-32, GLO-52	Pyritään vaikuttamaan kansainvälisten järjestöjen rekrytointipolitiikkaan ja edellytetään yhteistyöjärjestöiltä naisten ja miesten tasa-arvoisuuden lisäämistä kaikilla tasoilla.	Jatkuva
KYO-32, GLO-52	Kaikessa rekrytoinnissa kannustetaan systemaattisesti henkilöitä hankkimaan vähintään perustietämys kyseisen tehtävän kannalta relevanteista sukupuolten tasa-arvon haasteista	v. 2004 lähtien
KYO-32, GLO-52	Kannustetaan yhteistyöjärjestöjä edistämään naisten/ miesten hakeutumista tehtäviin, joissa ao. sukupuoli on selkeästi aliedustettu. Kannustetaan yhteistyöjärjestöjä identifioimaan naisten/miesten osallistumisen esteet tällaisilla aloilla ja toimimaan aktiivisesti niiden poistamiseksi.	v. 2004 lähtien, jatkuva
KYO-32, GLO-52	Tilastoidaan systemaattisesti suomalaisten rekrytoitujen sukupuoli ja asetetaan tarvittaessa tavoitteita näihin tietoihin perustuen.	v. 2003 lähtien jatkuva

Anna Eppö -13

5. Eri tahojen tehtävät ja vastuu

Tämän strategian ja toimintaohjelman toteutuminen edellyttää poliittisen ja virkamiesjohdon näkyvää tukea, kaikkien virkamiesten ja neuvonantajien sitoutumista tasa-arvon edistämiseen sekä koko henkilöstön ammatillisen osaamisen laajentamista. Sukupuolten tasa-arvon ja naisten aseman edistämisen valtavirtaistaminen Suomen kehityskaupoliittikkaan tarkoittaa, että *kukin työntekijä on omassa työssään vastuussa myös sukupuolten tasa-arvon edistämisestä*. Valtavirtaistaminen ei tarkoita sitä, että kaikki gender- asiat kuuluvat esimerkiksi tasa-arvokysymysten vastuutaholle.

Organisaatiotutkimuksessa on kiinnitetty viime vuosina yhä enemmän huomiota sukupuolen, vallan ja organisaatioiden välisiin suhteisiin. Myös kehityskaupoliittikkaa toteuttavien tahojen toiminnalliseen työhön vaikuttavat - usein sitä tiedostamamme - kunkin toteuttaja-organisaation hallintokulttuuri ja henkilöstöön liittyvät tasa-arvokysymykset. Ulkoministeriössä näitä kysymyksiä seuraa tasa-arvotyöryhmä TASAKO. Tulopoliittinen sopimus Suomessa vuosille 2003-2004 sisältää julkishallinnon työnantajille velvoitteen tehostaa tasa-arvotyötä.

Kehityskaupoliittikassa tehtävä sukupuolten tasa-arvon edistämisen työ voi osaltaan edesauttaa sukupuoleen liittyvien kysymysten huomioimista myös muussa ulkoasiainhallinnon työssä.

Tässä luvussa määritellään eri tahojen (johto, virkamiehet, edustustot, neuvonantajat, konsultit) tehtävät ja vastuu Suomen vaikuttavuuden lisäämiseksi sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.

Johto

Vahva ja johdonmukainen johtajuus on strategian ja toimintaohjelman tehokkaan toteuttamisen edellytys. Kehityskaupoliittikkaa toteuttavien yksiköiden, linjojen ja osastojen päälliköillä on kokonaisvastuu tasa-arvon toimintaohjelman toteuttamisesta. Heillä on vastuu myös toteutumisen seurannasta ja tarvittavien lisätoimenpiteiden aikaansaamisesta. Johdon tulee palkita henkilökuntaa onnistuneista toimenpiteistä ja toimia positiivisina roolimalleina.

Tavoite: Johto ottaa aktiivisesti vastuuta sukupuolten tasa-arvon edistymisestä ja toimii muille esimerkkinä

Johdon vastuu ja toimenpiteet	Aikataulu
Seuraa sukupuolten tasa-arvostrategian ja toimintaohjelman toteuttamista systemaattisesti ja tiedottaa sen tuloksista.	Jatkuva
Otaa sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteen säännöllisesti esille korkean tason keskusteluissa, mediassa, esittelyissä ja keskustelussa oman henkilökunnan ja yhteistyökumppanien kanssa.	Jatkuva
Varmistaa riittävät henkilö- ja budjettiresurssit strategian ja toimintaohjelman toteuttamiseksi.	v. 2003 - 2005
Varmistaa, että henkilökunta tiedostaa vastuunsa toimintaohjelman toteuttamisessa.	v. 2003
Asettaa henkilökunnan osaamiselle minimivaatimukset ja tavoitteet.	v. 2003
Varmistaa johdon ja muun henkilökunnan osaamistason lisäämisen koulutuksen kautta.	v. 2003 ja 2004
Yksikön päälliköt varmistavat yksikkökohtaisten toimintaohjelman indikaattorien luomisen.	v. 2003 aikana
Varmistaa, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen on osa henkilökunnalta vaadittavaa osaamista, joka heijastuu myös työn arviointiin ja palkkaukseen.	v. 2003 lähtien
Seuraa systemaattisesti osaamisen lisääntymistä osana kehityskeskusteluja.	v. 2004 lähtien
Seuraa talousarvioehdotusten, myöntö- ja sopimusvaltuuksien kohdentamispäätösten, projektikokousten ja tilastojen avulla kokonaistilannetta Suomen tuen kanavoitumisesta sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi hallituksen periaatepäätöksen toimeenpanosuunnitelman mukaisesti.	v. 2003 lähtien
Siirtää uusiin tehtäviin siirtyessään seuraajalle strategian ja toimintaohjelman toteutumiseen liittyvän vastuun, tiedon ja kokemukset.	v. 2003 lähtien

Virkamiehet

Jokaisen kehityskaupoliittikka kahdenvälisessä, monenvälisessä ja kansalaisjärjestöyhteistyössä valmistelevan ja toteuttavan virkamiehen tulee edistää aktiivisesti sukupuolten tasa-arvoa omassa virkatehtävässään.

Kehityskaupoliittikan valmistelussa ja toiminta- ja taloussuunnittelussa mukana olevilla virkamiehillä on johdon lisäksi merkittävä vastuu toimintaohjelman edistymisen systemaattisessa seurannassa.

Kehitysyhteistyön monenkeskisen ja kahdenvälisen yhteistyön hallintoon osallistuvilla virkamiehillä on osaltaan vastuu siitä, että toteutettava yhteistyö on strategian linjausten mukaista. Kahdenvälisellä puolella heillä on vastuu konsulttien valinnasta ja siten erinomainen mahdollisuus varmistaa perusedellytykset sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi hanke- ja ohjelmatyössä. Virkamiehillä on myös vastuu konsulttien työn ohjauksesta ja arvioinnista.

Tavoite: Virkamiesten aktiivisuus tasa-arvon edistämiseksi lisääntynyt

Vastuu ja toimenpiteet	Aikataulu
Seuraavat aktiivisesti naisten asemaan liittyviä kysymyksiä ja sukupuolten tasa-arvon tilaa yhteistyömaassa tai -järjestöissä.	v. 2003 lähtien
Varmistaa riittävän sukupuolten tasa-arvoon liittyvän asiantuntemuksen ja hankkii tarvittaessa asiantuntija-apua kahdenvälisessä ja monenkeskisessä yhteistyössä.	Jatkuva
Kaikkien virkamiesten tehtävä on edellyttää, että Suomen rahoittamalla Suomeen tehtävillä vierailuilla ja opintomatkoilla on mukana sekä naisia että miehiä mahdollisimman tasavertaisesti.	Jatkuva
Toteuttavat omassa työssään ja vastuualueellaan sukupuolten tasa-arvon edistämistä eri kehityskaupoliittisten instrumenttien osalta, luvussa 4 kuvattujen toimenpiteiden mukaisesti.	v. 2003 lähtien
Edellyttävät konsulteilta hanke- ja ohjelmayhteistyötä koskevien toimenpiteiden toteuttamista.	v. 2004 lähtien

Edustustojen virkamiehet

Edustustojen virkamiehet ja muu henkilöstö on avainasemassa varmistettaessa, että Suomen toiminta yhteistyömaissa ja -organisaatioissa edistää sukupuolten tasa-arvoa ja perustuu riittävään tietoon yhteistyömaasta. Edustustojen henkilöstö seuraa kansallista sukupuolten tasa-arvon tilan kehittymistä ja heidän tulee pystyä ehdottamaan toimenpiteitä sen perusteella.

Edustustojen tulee tarkentaa sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvät vastuut ja varmistaa, että henkilökunnalla on riittävä kyky seurata sukupuolten tasa-arvon tilaa kansallisesti, ohjelmissa ja hankkeissa. *Edustustojen virkamiehiltä edellytetään korkeaa sukupuolten tasa-arvon edistämisen osaamista.*

Monenkeskisissä edustustoissa virkamiehet seuraavat yhteistyöorganisaatioiden työtä tasa-arvon edistämiseksi organisaatioiden sisällä sekä niiden operatiivisessa toiminnassa.

Tavoite: Edustuston vaikuttavuuden lisääminen tasa-arvon edistämiseksi yhteistyömaan kanssa

Vastuu ja toimenpiteet	Aikataulu
Käy jatkuvaa vuoropuhelua korkealla tasolla sukupuolten tasa-arvon etenemisestä.	Jatkuva
Sisällyttää vuosisuunnitelmiin toimenpiteitä ja tavoitteita sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.	v. 2004 lähtien
Sisällyttää edustuston raportointiin ja toimintakertomukseen kuvauksen siitä, miten toimenpiteitä on toteutettu ja tavoitteita saavutettu.	v. 2005 lähtien
Seuraa sukupuolten tasa-arvon keskeisiä kansallisen tason indikaattoreita (naisten määrä kansanedustuslaitoksessa, naisten osuus palkkatyövoimasta, naisten osallistuminen koulutukseen eri tasoilla, lukutaitoisuus) ja ottaa niissä tapahtuvan kehityksen esille poliittisessa vuoropuhelussa sekä ohjelma- ja hankesuunnittelussa.	v. 2003 lähtien
Ylläpitää aktiivisesti yhteyttä sukupuolten tasa-arvoa edistäviin tahoihin yhteistyömaassa ja seuraa keskustelua paikallisessa lehdistössä.	Jatkuva
Ohjaa Suomen palkkaamia konsultteja toteuttamaan tätä toimintaohjelmaa ja seuraa tätä työtä.	v. 2004 lähtien
Liittää vastuun sukupuolten tasa-arvon edistämisestä henkilökunnan työnkuvauksiin.	v. 2003
Edustuston päällikkö varmistaa, että henkilökunnalla on riittävä osaamisen taso sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja seuraa systemaattisesti osaamisen kehittymistä osana kehityskeskustelua.	v. 2003 ja 2004
Palkkaa tarvittaessa lyhyt- tai pitkäaikaista asiantuntija-apua toimintaohjelman edistämiseksi osana edustuston keskeistä työtä.	v. 2004 lähtien

Neuvonantajat

Ulkoministeriössä toimivilla eri alojen neuvonantajilla on verrattain suuri mahdollisuus edistää sukupuolten tasa-arvoa osana työtään. Neuvonantajat osallistuvat kehityskaupoliittisten

strategioiden suunnitteluun ja kehittämiseen, kahdenvälisen kehityshankkeiden ja -ohjelmien valmisteluun, toteutukseen, seurantaan ja arviointiin sekä toimivat asiantuntijoina monenkeskisessä yhteistyössä. Tehtäviin kuuluu myös toimialan/sektorin kehittämistä, verkottumista sekä kouluttamista.

Tavoite: Toimialapolitiikan yksikön työn vaikuttavuuden lisääminen

Vastuu ja toimenpiteet	Aikataulu
Neuvonantajat liittävät sukupuolten tasa-arvon edistämisen systemaattisesti omaan työhönsä ja seuraamansa alan/ sektorin kehittämiseen.	v. 2004 lähtien
Sisällytetään sukupuolten tasa-arvoon liittyvä perusosaaminen rekrytoitavien neuvonantajien valintakriteereihin ja työhaastatteluihin.	Jatkuva
Tasa-arvon ja naisten aseman edistäminen otetaan osaksi jokaisen neuvonantajan henkilökohtaista tavoite- ja kehityskeskustelua.	v. 2004 lähtien
Neuvonantajat lisäävät osaamistaan sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvissä kysymyksissä, jotta voivat aktiivisesti edistää sitä kahdenvälisessä yhteistyössä ml. koko hankesyklin aikana sekä monenkeskisessä yhteistyössä	v. 2003 ja 2004
Systematisoidaan neuvonantajien kouluttautuminen sukupuolten tasa-arvon kysymyksissä.	v. 2003 ja 2004
Kukin neuvonantaja seuraa oman sektorinsa ja erityisalansa kansainvälisiä prosesseja myös tasa-arvokysymysten osalta. Varmistetaan asian priorisointi yksikön työsuunnittelussa ja ajankäytössä.	v. 2003 lähtien
Neuvonantajat ottavat systemaattisesti naisten aseman edistämiseen liittyvät kysymykset esille vieraillessaan yhteistyömaissa ja -hankkeissa ja keskustelevat sekä nais- että miespuolisten työntekijöiden ja hyödynsaajien kanssa.	v. 2003 lähtien

Konsultit ja muut tukipalveluiden tuottajat

Konsultit ja muut tukipalveluiden tuottajat (esim. tutkimuslaitokset, kansalaisjärjestöt) ovat keskeisessä asemassa Suomen kehitysyhteistyön toteutuksessa. Onkin tärkeää määrittää konsulttien rooli ja vastuu tasa-arvon edistäjänä. Konsulttien tulee myös olla tietoisia vastuustaan Suomen allekirjoittamien kansainvälisten ja kansallisten sitoumuksien toteuttajana.

Konsulteilta edellytetään, toimintaohjelman luvun 'Kahdenvälinen yhteistyö' mukaisesti, että he:

- sisällyttävät tarjouskilpailun asiakirjoihin sukupuolten tasa-arvon edistämisen
- osoittavat tarjouskilpailussa osaamisensa sukupuolten tasa-arvon edistäjinä
- pyrkivät aktiivisesti edistämään sukupuolten tasa-arvoa hankkeen kaikissa vaiheissa
- valtavirtaistavat sukupuolten tasa-arvon edistämisen kaikkien työsuunnitteluun ja budjetointiin sekä edistymisraportointiin yhteistyössä yhteistyöinstituutioiden kanssa.
- kehittävät sukupuolten tasa-arvon edistämisen laadullisia ja määrällisiä mittareita toiminnan tavoitteille yhteistyössä yhteistyöinstituutioiden kanssa
- eriyttävät tiedon sukupuolen mukaan
- varmistavat, että koko konsultin hankehenkilökunta on osallistunut tai osallistuu sukupuolirooli (gender) -koulutukseen
- varmistavat, että hankehenkilökunnalla on tieto ja ymmärrys yhteistyömaan kansallisista sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategioista
- varmistavat, että hankevaroilla toteutettaviin Suomen opintovierailuihin osallistuu mahdollisimman tasapuolisesti naisia ja miehiä.
- ottavat naisten aseman edistämiseen liittyvät kysymykset esille yhteistyömaissa ja -hankkeissa vieraillessaan ja keskustelevat sekä nais- että miespuolisten työntekijöiden ja hyödynsaajien kanssa
- toimivat aina Suomen lainsäädännön mukaisesti ja pyrkivät edistämään omalla käyttäytymisellään naisten ja miesten oikeuksia ja tasa-arvoisempia suhteita

6. Vaadittava osaaminen ja osaamisen kehittäminen

Vaadittava osaaminen ja kehittämistarpeet

Edellisessä luvussa viisi on määritelty eri tahojen vastuu strategian toteuttamisessa. Toteutuminen edellyttää myös henkilöstön osaamisen lisäämistä. Tähän puolestaan tarvitaan riittävät henkilö- ja rahalliset resurssit. Kokemus muista maista ja organisaatioista on osoittanut, että tämänkaltaisen toimintaohjelman toimeenpano ja tasa-arvon edistämisen valtavirtaistaminen edellyttää voimavarojen lisäämistä.

Edellytetään, että kaikella kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyön kanssa tekemisissä olevalla henkilökunnalla on:

- Kyky nostaa esille sukupuolten tasa-arvokysymykset kahdenvälisten ja monenkeskisen yhteistyön piirissä käytävissä vuorovaikutuksessa sekä keskustella kysymyksistä ammattimaisesti.

- Riittävä perustietämys sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä asiakirjoista (Pekingin toimintaohjelma, CEDAW-sopimus, Suomen omat asiakirjat, yhteistyömaiden ja -järjestöjen sukupuolten tasa-arvopolitiikat ja ohjelmat)
- Ymmärrys siitä, miksi sukupuolten tasa-arvon edistäminen on olennaista kaikkien kehitysmaapolitiikan tavoitteiden saavuttamisen kannalta.
- Kyky arvioida erilaisia hanke-, ohjelma- tai muita ehdotuksia sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta ja identifioida tasa-arvoa edistäviä yhteistyön alueita sekä pyytää tarvittaessa asiantuntija-apua
- Kyky edistää omalla käytöksellä naisten ja miesten samanarvoista kohtelua työtilanteissa ja työmatkoilla sekä keskustella yhteistyömaissa ja hankkeissa vieraillessaan sekä nais- että miespuolisten työntekijöiden ja hyödynsaajien kanssa.

Tavoite: Tarvittavan osaamisen määrittäminen ja osaamisen lisääminen

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Johto, osaamisprojekti	Määritellään sukupuolten tasa-arvon kysymysten osaamisprofiili henkilökunnan eri tasoille ja eri yksiköille sekä edustustoille osana ministeriön osaamisprojektia.	v. 2003 aikana
KYO, GLO, aluelinjat	Kehitysmaapolitiikkaa toteuttavien yksiköiden tavoitekeskusteluissa otetaan esille henkilökunnan tasa-arvo-osaaminen ja sen vahvistamiseksi tarvittavat toimenpiteet.	v. 2004 lähtien
KYO-12, HAL-14	Varmistetaan, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen integroidaan kehitysmaapolitiikan ja kehitysyhteistyöhallinnon koulutusohjelmaan alusta lähtien.	v. 2003 aikana
KYO-11, KYO-12, HAL-14	Järjestetään tehostetusti erityisiä koulutustilaisuuksia strategian toimeenpanemiseksi eri osastoille ja linjoille. Käytetään kouluttajina mahdollisuuksien mukaan myös yhteistyömaiden tasa-arvon asiantuntijoita.	v. 2003-2005
KYO-10-linja, KPO	Tuotetaan tietoa kaupan ja sen toimintaympäristön sekä sukupuolen välisestä yhteyksistä (esim. tilaamalla selvitys relevanteista kysymyksistä) ja integroidaan tieto tarvittavilta osin UM:n strategioihin ja suunnitelmiin.	v. 2003 - 2004
KYO-12, HAL-14	Järjestetään sektorikohtaista tasa-arvon edistämisen koulutusta konsulteille ja järjestöille (erityisesti: opetusala, terveys, metsä, vesi ja budjettikysymykset)	v. 2003-2005
Koko henkilöstö	Virkamiehet ja neuvonantajat osallistuvat temaattisiin seminaareihin oman alueensa tai alansa gender-asioista.	v. 2003 lähtien
KYO-12, KYO-31, HAL-14	Toimintaohjelman toteuttamiseksi tarvittavia työkaluja kehitetään edelleen tarpeiden mukaan työkalupaketiksi Internetiin ja/tai paperimuodossa.	v. 2003-2004

"Naisten asemaa konflikteissa käsitellyt konferenssi oli oivallinen oppimistilaisuus"

On tärkeää, että eri yksiköiden virkamiehet ja temaattiset asiantuntijat osallistuvat oman toimialansa seminaareihin, joissa käsitellään naisten oikeuksia ja tasa-arvoa. Tällaiset seminaarit toimivat samalla koulutustapahtumina, jotka auttavat edistämään tasa-arvoa omassa työssä. Ohessa ulkoministeriön humanitaarisen avun yksikön päällikön Lars Backströmin kokemus:

"USAID järjesti vuonna 2000 kansainvälisen konferenssin, joka käsitteli naisten asemaa sisällissodissa. Asiantuntijat kertoivat naisten kärsivän sisällissodissa turvattomuudesta, mikä aiheuttaa mm. traumoja, syvää masennusta ja kroonista väsymystä. Naiset joutuvat sodissa usein seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan uhreiksi. Näitä asioita on nykyistä paremmin osattava huomioida avustustyössä. Kansainvälisen yhteisön tehtävänä on myös turvata nykyistä paremmin naisten mahdollisuudet osallistua konfliktien ratkaisemista ja tuhattujen alueiden jälleenrakentamista koskevaan kansalliseen päätöksentekoon. Osallistuminen tällaiseen konferenssiin oli erittäin avartava kokemus ja varsin hyvä koulutustilaisuus, jollaisia voin suositella kaikille kollegoille eikä vain tasa-arvokysymysten parissa työskenteleville."

Sukupuolten tasa-arvon edistämisen henkilöresurssit

Valtavirtaistamis-periaatteen mukaisesti koko henkilökunta on vastuussa tämän strategian ja toimintaohjelman toteuttamisesta. Valtavirtaistaminen ei kuitenkaan sulje pois erityisen tasa-arvokysymysten asiantuntemuksen tarvetta. Strategian ja toimintaohjelman tavoitteiden saavuttaminen edellyttää riittäviä asiantuntijaresursseja organisaation sisällä.

Tavoite: Vahvistetaan tasa-arvon edistämisen resursseja

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
KYO-01 ja muu johto, HAL-11	Varmistetaan riittävät ja jatkuvat henkilöresurssit sukupuolten tasa-arvon ja naisten ihmisoikeuksien kysymyksissä.	Jatkuva
Johto, KYO-11, KYO-12, aluelinjat	Varmistetaan, että käynnissä olevissa keskeisissä strategisissa ja kehittämisprosesseissa on käytössä tasa-arvokysymysten asiantuntijoita.	Jatkuva
HAL-14, KYO-11, johto	Varmistetaan henkilökunnan koulutukseen ja uusien työkalujen tuottamiseen tarvittavat lisämäärärahat ja henkilöresurssit.	v. 2003-2005
Edustustot, KYO	Palkataan alueellisia tai maakohtaisia lyhyt- tai pitkäaikaisia sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien asiantuntijoita pitkäaikaisissa yhteistyömaissa sijaitsevien edustustojen toimintojen kehittämiseksi.	v. 2003-2005 aikana

7. Seuranta ja arviointi

Kehityksmaapolitiikkaa toteuttavien yksiköiden johdon sekä tasa-arvon vastuutahojen tehtävänä on seurata ja arvioida systemaattisesti strategian ja toimintaohjelman tavoitteiden toteutumista. Suomi raportoi myös OECD:n kehitysapukomitealle edistymisestä niin tasa-arvon edistymisen kuin muidenkin kehitystavoitteiden osalta.

Arviointia toteutetaan sekä talon sisäisten että ulkopuolisten seurantamekanismien avulla. Edellytyksenä seurannalle ja vaikutusten arvioinnille on mitattavien määrällisten ja laadullisten tavoitteiden asettaminen sekä indikaattoreiden ja menetelmien edelleen kehittäminen.

Tavoite: Seurataan aktiivisesti toimintaohjelman toimeenpanon toteutumista

Vastuutaho	Toimenpide	Aikataulu
Kaikki yksiköt ja edustustot	Sisällytetään sukupuolten tasa-arvon toimintaohjelman edistymisen arviointi ja raportointi osaksi yleistä yksikkö-, linja- ja edustustokohtaista raportointia ja työn arviointia.	v. 2003 aikana
Kaikki yksiköt ja edustustot	Kehitetään yksikkö/toimialakohtaisia indikaattoreita arvioinnin mahdollistamiseksi.	v. 2003 aikana
JORY, OPERO	Seurannan osana käsitellään toimintaohjelman toimeenpanon toteutumista JORYssa vuosittain.	v. 2003-2007
GLO-52, KYO-I I, KYO-I2	Kehitetään raportointijärjestelmiä ja seurantaa YK:n Vuosituhattulituksen kehitystavoitteiden toteutumisen seuraamiseksi.	v. 2003-2004
Johto	Toteutetaan strategian ja toimintaohjelman toimeenpanon edistymisen väliarviointi.	v.2005
Johto	Toteutetaan strategian ja toimintaohjelman toimeenpanon loppuarviointi.	v. 2007

Lähteet:

- A Handbook on CEDAW (1999). Swedish Ministry for Foreign Affairs.
- A Strategy for Women and Gender Equality in Development Cooperation. The Royal Ministry of Foreign Affairs, Norway.
- BMZ Konzepte Concept for the Promotion of Equal Participation by Women and Men in the Development Process. Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ).
- CIDA's Policy on Gender Equality.
- DAC Guidelines for Gender Equality and Women's Empowerment in Development Co-operation (1998). OECD.
- DAC Guidelines on Poverty Reduction (2001). OECD.
- Engendering Development. Through Gender Equality in Rights, Resources, and Voice. World Bank. (2001).
- Equality between women and men. A policy for sustainable development (1998). Belgian Administration for Development Cooperation.
- Evaluating Humanitarian Action Funded by the Humanitarian Aid Office of the European Commission. Edition 2002.
- Evaluation of the Development Cooperation activities of Finnish NGOs in Kenya. Evaluation Report 2002:9. Ministry for Foreign Affairs.
- Gender Action Plan 2000-2003. Asian Development Bank.
- Gender and Trade (2001). Cagatay, Nilüfer. United Nations Development Programme.
- Gender Manual: A Practical Guide for Development Policy Makers and Practitioners. April 2002. Department for International Development.
- Implementation of the United Nations Millennium Declaration. Report of the Secretary-General. A/57/270.
- Integrating Gender into the World Bank's Work A Strategy for Action. The World Bank.
- Irish Aid on Gender on an Operational Footing - summary of main principles and guidelines
- Kirjavainen (WIDAGRI Consultants, 1998) tilannekatsaus koskien sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta Kehitysyhteistyöosaston toiminnassa. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto.
- Kuka pelkää genderiä? Sukupuoliroolit hankeyhteistyössä (2001). Toim. Kirsi Airaksinen, Anne Pönni ja Maija Seppo. Finnwid- ja Kepa. Kepan raporttisarja nro 46/2001.
- Mainstreaming Gender Equality. SIDA's support for the promotion of gender equality in partner countries. A SIDA Evaluation Report 02/01.
- Pekingin julistus ja toimintaohjelma (1995).
- SIDA's Action Programme for Promoting Equality Between Women and Men.
- Tasa-arvopolitiikan haasteet. (toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana). 2002. WSOY.
- The Sphere Project. Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response, 2000.
- Arja Vainio-Mattila (1999): Navigating Gender. Ulkomministeriön kehitysyhteistyöosasto.
- Yhdessä väkivaltaa vastaan (2001). Naisiin kohdistuvan väkivallan poistaminen kehitysyhteistyössä. Ulkoasiainministeriö.
- YK:n Kaikkinaisen naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979). Yhdistyneet Kansakunnat.
- YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus (1989). Yhdistyneet kansakunnat.

Ulkoasu ja taitto: Innocorp Oy
Piirokset: Anna Seppo
Painopaikka: Erweko Painotuote Oy
ISBN 951-724-406-1

